

STRATEGIA DE DEZVOLTARE REGIONALĂ

Regiunea de Dezvoltare Sud

2016 – 2020

Cimișlia, 2015

Prefață

Președintele Consiliului pentru Dezvoltare Regională Sud

CUPRINS:

Introducere.....	4
I. PROGRESUL ÎNREGISTRAT ÎN IMPLEMENTAREA STRATEGIEI DE DEZVOLTARE REGIONALĂ SUD 2010-2016.....	6
II. PROFILUL SOCIO-ECONOMIC AL REGIUNII DE DEZVOLTARE SUD..8	
2.1 Caracteristici generale.....	8
2.2 Geografie și mediu.....	10
2.3 Sistemul de așezări.....	11
2.4 Demografia.....	12
2.5 Forța de muncă.....	14
2.6 Infrastructura de transport.....	15
2.7 Utilitățile publice.....	17
2.8 Infrastructura educațională, de sănătate și social.....	20
2.9 Economia regiunii și mediul de afaceri.....	21
2.10 Nivelul de trai.....	25
III. ANALIZA SWOT.....	27
IV. OBIECTIVUL GENERAL ȘI OBIECTIVE SPECIFICE.....	28
4.1 <i>Obiectivul specific 1. Sporirea accesului la servicii și utilitățile publice de calitate.....</i>	28
4.2 <i>Obiectivul specific 2. Stimularea creșterii economice echilibrate și durabile.....</i>	31
4.3 <i>Obiectivul specific 3. Consolidarea capacității de guvernare regională.....</i>	34
V. IMPLEMENTAREA ȘI MONITORIZAREA INTERVENȚIILOR.....	38
5.1 Etape de implementare.....	38
5.2 Monitorizare și evaluare.....	38
5.3 Angajamente de finanțare existente.....	40
ANEXE	
PLANUL DE ACȚIUNI	

Abrevieri

ADR	Agenția de Dezvoltare Regională
BNS	Biroul National de Statistică
CDR	Consiliul de Dezvoltare Regională
CIC	Cooperare intercomunitară
CNCDR	Consiliul National de Coordonare pentru Dezvoltare Regională
FNDR	Fondul National pentru Dezvoltare Regională
GIZ	Agenția Germaniei pentru Dezvoltare Internațională
IDAM	Indicator de deprivare a ariilor mici
MDRC	Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor
M&E	Monitorizare și Evaluare
RD	Regiunea de Dezvoltare
POR	Planul Operațional Regional.
PPP	Parteneriat Public Privat
PRS	Program Regional Sectorial
SDR	Strategia de Dezvoltare Regională
SNDR	Strategia Națională de Dezvoltare Regională
UE	Uniunea Europeană

INTRODUCERE

Conform Legii Nr. 438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, Strategia de dezvoltare regională este un document al politicii de dezvoltare regională pe termen mediu, care identifică priorități, include proiecte și măsuri specifice pentru implementarea acestei politici în cadrul regiunii de dezvoltare.

SDR Sud pentru perioada 2016-2020 este documentul de bază în planificarea dezvoltării Regiunii de Dezvoltare Sud (în continuare RDS), care ghidează procesul de implementare a politicii de dezvoltare regională. La rândul său, politica de dezvoltare regională reprezintă activitatea coordonată a autorităților administrației publice centrale și locale, a colectivităților locale și a organizațiilor neguvernamentale, orientată spre planificarea și realizarea unei dezvoltări social-economice teritoriale echilibrate, spre sprijinirea nemijlocită a dezvoltării social-economice a zonelor defavorizate. Pentru atingerea acestor obiective orice țară are nevoie de existența unor regiuni dinamice și competitive, dezvoltarea regională fiind o politică complementară pentru politicile macroeconomice și structurale.

Dezvoltarea regională durabilă este un imperativ asumat de Guvernul Republicii Moldova, care și-a confirmat angajamentul pentru asigurarea echitabilă a șanselor de dezvoltare pe întreg teritoriul țării. Scopul final al dezvoltării regionale este ridicarea calității vieții și creșterea bunăstării locuitorilor, iar rezultatele obținute în realizarea politicii regionale vor contribui la dezvoltarea regiunilor și a țării în ansamblu.

Succesul în fortificarea regiunilor și reducerea disparităților va fi asigurat prin cooperarea și implicarea tuturor actorilor sociali: autorități publice locale, reprezentanți ai sectorului privat, organizațiilor non-profit ș.a., care, în colaborare cu instituțiile de dezvoltare regională și autoritățile centrale, vor facilita producerea efectelor așteptate de locuitori.

Contextul strategic

Strategia de Dezvoltare Regională Sud (SDR Sud) este rezultatul unui proces complex de consultare și dezbateri pe tema dezvoltării durabile și echilibrate a regiunii, reprezentând principalul document de politici publice care trasează direcțiile de dezvoltare pe termen mediu a RDS.

Elaborarea SDR Sud 2016-2020 a fost precedată de analiza și evaluarea situației socio-economice din Regiunea de Dezvoltare Sud, analiza rapoartelor și recomandărilor privind implementarea SDR Sud 2010-2016, fapt ce a permis identificarea dinamicii proceselor de dezvoltare regională, a tendințelor și trendului în dezvoltarea diverselor sectoare. SDR Sud a fost elaborată printr-un efort comun al actorilor regionali și tinde să satisfacă necesitățile regiunii, valorificând avantajele comparative și competitive și contribuind la mobilizarea resurselor regionale.

Strategia RDS 2016-2020 include concepte și paradigme noi de dezvoltare, care completează conținutul și îl racordează la necesități și tendințe contemporane. Printre acestea pot fi menționate: coeziune incluzivă, planificare spațială integrată, procese intersectoriale de luare a deciziilor ș.a. Abordarea acestor concepte a stimulat necesitatea de revizuire a obiectivelor de dezvoltare și stabilirea noilor direcții strategice de intervenție.

SDR Sud 2016-2020 asigură continuitatea documentelor strategice regionale și anume a SDR Sud 2010-2016, care a fost revizuită în anul 2012 prin actualizarea datelor statistice și contabilizarea progreselor înregistrate.

Pentru încadrarea în contextul național al politicii de dezvoltare regională SDR Sud 2016-2020 este corelată cu Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru anii 2016–2020, fiind asigurată armonizarea documentelor la nivel de obiective strategice, obiective specifice și măsuri. Concomitent, SDR Sud este elaborată în strânsă corelare cu strategiile sectoriale din domeniile prioritare dezvoltării regionale.

Obiectivul general al SDR Sud este dezvoltarea echilibrată și durabilă a RDS, din care rezultă următoarele obiective specifice:

Obiectiv specific 1: Sporirea accesului la servicii și utilități publice de calitate

Obiectiv specific 2: Stimularea creșterii economice echilibrate și durabile

Obiectiv specific 3: Consolidarea capacității de guvernare regională

Procesul de elaborare a strategiei

La baza elaborării Strategiei de dezvoltare regională sud (SDR Sud) a stat modelul unic pentru toate regiunile din Republica Moldova, care a permis analiza particularităților de dezvoltare a fiecărei regiuni și identificarea priorităților și mecanismelor de suport pentru fiecare regiune în parte.

Actuala strategie – SDR 2016-2020 a fost elaborată în cadrul unui proces participativ și transparent coordonat de specialiștii ADR Sud. Prin decizia CRD Sud din data de 11 februarie 2014 a fost creat Comitetul pentru Planificare Strategică din RDS, constituit din 16 persoane: membri ai CRD Sud, MDRC, APL de nivelul II din cele 8 raioane ale RDS, mediul academic, societatea civilă, mediul de afaceri și ADR Sud. Ponderea femeilor în Comitetul de Planificare Strategică este de 60%. În perioada de elaborare a SDR Sud au fost organizate 5 ședințe în care au fost abordate elementele-cheie ale procesului de elaborare a SRD Sud, astfel ca în rezultat să se obțină un document strategic viabil, realizarea căruia va contribui la dezvoltarea economică echilibrată și durabilă a Regiunii de Dezvoltare Sud.

1.1. Cadrul strategic

Strategia de Dezvoltare Regională Sud pentru perioada 2010-2016 este principalul document de planificare a dezvoltării regionale, care a constituit baza strategică pentru fundamentarea programelor și proiectelor de dezvoltare regională. Realizarea strategiei este posibilă grație sinergiei dintre principalii actori implicați în procesul de dezvoltare regională: MDRC, CRD Sud, ADR Sud, autoritățile publice locale de nivel II și I, ONG-urile, agenții economici din RDS.

Agenția de Dezvoltare Regională Sud, fiind cel mai important actor al dezvoltării regionale în RDS, a catalizat efortul comun al factorilor interesați în obținerea unor indicatori de progres cantitativ și calitativ în dezvoltarea regiunii de sud. Conform strategiei RDS pentru perioada 2010-2016 prioritățile de dezvoltare regională sunt:

Prioritatea 1.1. Reabilitarea infrastructurii fizice

Prioritatea 2.2. Diversificarea economiei și susținerea dezvoltării sectorului privat

Prioritatea 3.3. Îmbunătățirea factorilor de mediu și a atractivității turistice

Implementarea strategiei s-a realizat în baza Planurilor operaționale regionale, care au fost elaborate în urma a două Apeluri a Propunerilor de Proiecte: din anul 2010 și din 2012. Pentru evaluarea rezultatelor implementării SDR Sud 2010-2016 au fost angajați cu suportul GIZ experți independenți care au făcut o evaluare intermediară pentru perioada 2010-2015 și care urmează să prezinte raportul final de evaluare.

1.2. Rezultatele implementării strategiei.

Pentru realizarea politicii naționale de dezvoltare regională la nivelul regiunii de dezvoltare Sud, pe parcursul anilor 2011 - 2015, au fost implementate 19 proiecte investiționale de dezvoltare regională, care rezultă din prioritățile și măsurile strategiei. Valoarea totală a proiectelor realizate a fost de 262,6 mln lei. Sursa de finanțare a proiectelor implementate de Agenția de Dezvoltare Regională Sud în această perioadă a fost preponderent Fondul Național de Dezvoltare Regională (17 proiecte în valoare de 257, 5 mln lei) și GIZ (2 proiecte în valoare de 5,1 mln.lei).

Prioritatea 1: "Reabilitarea infrastructurii fizice" – 16 proiecte, în valoare totală de 214,5 mln lei;

Prioritatea 2: "Diversificarea economiei și susținerea dezvoltării sectorului privat" - 0 proiecte;

Prioritatea 3: "Îmbunătățirea factorilor de mediu și a atractivității turistice"– 3 proiecte, în valoare de 48,1 mln lei.

Rezultatele cuantificabile obținute prin implementarea proiectelor de dezvoltare regională în regiunea Sud în perioada sus-menționată sunt:

În domeniul aprovizionării cu apă potabilă și servicii de canalizare

Au fost construite:

- 82,91 km rețele de apeduct;

- 12,57 km rețele de canalizare;
- 8500 persoane cu acces îmbunătățit la serviciu de aprovizionare cu apă potabilă;
- 6518 persoane cu acces îmbunătățit la serviciu de canalizare;
- Procurate 2 autospeciale de asinizare;
- 1 bloc administrativ - reparație capitală;
- Dotarea cu mobilier a ÎM "Apă Canal - Cahul".

În domeniul infrastructurii drumurilor

- Au fost construite 51,93 km de drum;
- De drumurile respective vor beneficia circa 44 localități;
- Populația cu acces îmbunătățit la drum constituie circa 194 mii persoane.

În domeniul gestionării deșeurilor menajere solide

- Îmbunătățite serviciile și managementul DMS în 8 centre raionale din regiunea Sud;
- Construite 320 platforme pentru amplasarea containerelor;
- Procurate 5 autospeciale de evacuare a deșeurilor;
- Procurate 3 buldozere;
- Procurate 1070 containere de diferite dimensiuni;
- Procurate 8 prese de balotat plastic, hârtie.
- Procurate 8 computere

În domeniul atractivității turistice

- Construit Centrul de tineret și sport din or. Căușeni cu o suprafață de 4636 m²;
- Construit drumul de acces către muzeul "Alexei Mateevici" din s. Zaim, raionul Căușeni.

Actualmente în proces de implementare sunt 6 proiecte cu valoarea totală de 135 mln lei, dintre care 3 proiecte cu finanțare din FNDR cu un buget de circa 56 mln lei și 3 proiecte cu finanțare din sursele GIZ în valoare de circa 79 mln lei.

În afară de proiecte, POR conține și un șir de activități prioritare realizarea cărora a facilitat și va stimula și în continuare implementarea SDR Sud. Cele mai importante realizări din această perioadă sunt:

- Strategia de management a deșeurilor solide pentru RDS elaborată de ADR Sud cu suportul EPTISA și aprobată de CRD Sud;
- Creată Asociația de Management a Deșeurilor Solide din RDS;
- 3 studii de fezabilitate pentru 3 subzone de management al deșeurilor elaborate cu sprijinul Agenției de Cooperare Internațională a Germaniei și Agenției Cehe pentru Dezvoltare;
- 3 Programe regionale sectoriale pentru RDS pentru domeniile AAC, EE și DRL elaborate cu susținerea GIZ; În rezultat sunt elaborate 19 concepte de proiecte posibile, 10 din ele fiind dezvoltate în concepte de proiecte viabile;
- 8 concepte de proiecte în domeniul dezvoltării economice a 8 raioane din RDS elaborate cu suportul Agenției Cehe pentru dezvoltare
- Alte activități: de promovare a regiunii, atragere de fonduri externe, dezvoltare a capacităților actorilor de dezvoltare regională, etc.

II. PROFILUL SOCIO-ECONOMIC AL REGIUNII DE DEZVOLTARE SUD

Profilul socio-economic reprezintă o sinteză a analizei socio-economice a RDS cu concluzii ce vizează avantajele regiunii, tendințele de dezvoltare și provocările, care, la moment, frânează dezvoltarea echilibrată și durabilă a RDS. Pentru detalii privind situația socio-economică din regiune vă îndemnăm să consultați Analiza socio-economică a Regiunii de Dezvoltare Sud¹.

2.1. Caracteristici generale

Regiunea de Dezvoltare Sud este situată în partea de Sud și Sud - Est a Republicii Moldova. La hotarul de Sud - Vest regiunea se învecinează cu România și la hotarul de Sud - Est – cu Ucraina. Din componența RDS fac parte 8 raioane: Basarabeasca, Cahul, Cantemir, Căușeni, Cimișlia, Leova, Ștefan-Vodă și Taraclia. Centrul administrativ al RDS este or. Cimișlia.

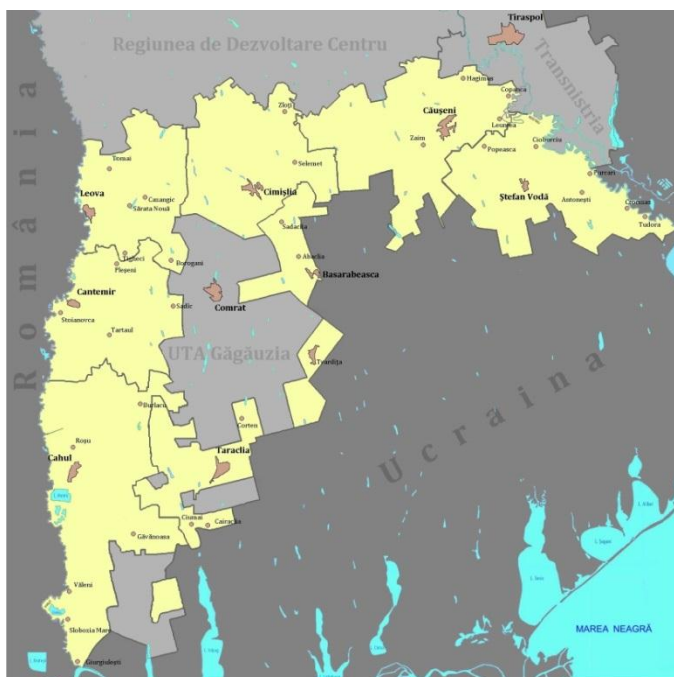
Suprafața totală a regiunii este de 7379 km² sau 24,2% din suprafața totală a țării. Populația regiunii este de 533,9 mii persoane (conform situației din 01.01.2015), ceea ce constituie 15% din populația țării. 73,6% din populația regiunii locuiește în mediu rural. Structurile autorităților publice locale sunt reprezentate prin 187 APL de nivelul I și 8 APL de nivelul II, care administrează 283 localități rurale și 11 orașe.

Accesul între principalele centre ale regiunii se desfășoară prin intermediul arterelor rutiere și de cale ferată, care asigură traficul de mărfuri și de călători.

RDS are conexiune directă cu Uniunea Europeană prin România. Conexiunea se asigură prin intermediul celor 2 puncte vamale: Cahul–Oancea și Giurgiulești–Galați și a traseului feroviar – punctul de trecere Cantemir–Fălciu. La Est RDS are conexiune cu Ucraina prin 4 puncte vamale: Palanca–Maiaki Udobnoe, Tudora–Starokazacie, inclusiv două feroviare: Basarabeasca–Serpneve și Giurgiulești–Reni și 7 puncte de trecere rutiere pentru care se aplică regim simplificat.

Avantajul strategic al RDS sub aspectul așezării teritoriale este ieșirea la Marea Neagră prin Portul Internațional Liber Giurgiulești (PLIG), unicul port din Republica Moldova accesibil pentru navele maritime de pe Dunăre. Fluviul propriu-zis și canalul Rin-Main-Dunăre creează o legătură de transport fluvial între Marea Neagră, Marea Nordului și 14 state europene.

Cele 8 raioane ale RDS sunt părți componente în cadrul a trei euroregiuni: ” Dunărea de Jos”, ” Siret – Prut - Nistru” și euroregiunea ” Marea Neagră”. Poziționarea geografică a RDS și vecinătatea

¹ Analiza socio-economică a RDS poate fi accesată aici

acesteia cu Romania și Ucraina precum și apartenența la cele 3 euroregiuni, avantajează regiunea oferindu-i acces la fondurile UE prin programe transfrontaliere.

Localizarea geografică a UTA Găgăuzia în interiorul RDS diminuează coeziunea regiunii și îngreunează implementarea proiectelor regionale de anvergură, preponderent proiecte de infrastructură, care necesită coordonare, cooperare intercomunitară și cofinanțare din bugetele APL. În același timp, această vecinătate poate deveni o oportunitate de dezvoltare a zonelor adiacente, dacă ținem cont de deschiderea multor investitori de a lansa noi afaceri în această regiune autonomă.

Acordul de asociere UE - Republica Moldova și Acordul de liber schimb cu UE influențează pozitiv dezvoltarea RDS prin crearea oportunităților în vederea trasării pe teritoriul RDS a unor culoare europene majore de transport către est, ceea ce poate spori impactul dezvoltării economice regionale.

Principalii indicatori de dezvoltare a RDS sunt expuși în tabelul 1.

Tabelul 1. Date generale privind Regiunile de Dezvoltare din R. Moldova, anul 2014

	RDN	RDC	RDS	RUTAG	RDCH	Total
Suprafața, km²	10015	10636	7379	1848	568	30446
Ponderea în suprafața total țară, %	32,9	34,9	24,2	6,1	1,9	100
Populația², mii persoane (conform situației la 01.01.2015)	991,2	1058,7	533,9	161,8	809,6	3555,2
Ponderea în total populație țară, %	27,9	29,8	15,0	4,5	22,8	100
Ponderea populației urbane, %	36,0	19,6	26,5	40,5	90,9	42,4
Densitatea, loc/km²	99,0	99,5	72,4	87,6	1425,4	116,8
Investiții în active materiale pe termen lung pe cap de locuitor, mil. lei	3.066	2.902	2.757	1.813	16.052	5.862
În % față de media pe țară	52	49	47	31	274	100
Venit mediu lunar lei/persoană	1697,2	1564,3	1526,6	-	2292,6	1767,5
Rata sărăciei absolute,%	12,9	17,0	18,9	-	2,4	12,7
Administrații publice locale de nivelul II, unități	12	13	8	1	1	35
Administrații publice locale de nivelul I, unități	315	329	187	18	25	896

Sursa de date "Statbanc" BNS

² Toate datele prezentate în lucrare cu privire la numărul populației conțin date cu referință doar la populația din dreapta râului Nistru

2.2. Geografie și mediu

Relieful. RDS este plasată pe Câmpia Moldovei de Sud și Podișul Tigheciului, iar partea de nord-est a regiunii (raioanele Căușeni și Ștefan Vodă) trece lent în Câmpia Nistrului Inferior. **Clima.** Regiunea este cea mai caldă și aridă regiune din țară, temperaturile zilnice fiind cu 2-3 grade mai ridicate decât în celelalte regiuni. Clima se caracterizează printr-un număr mare de zile însorite – circa 250 zile anual. Acest lucru, precum și climă uscată, absența smog-ului, cazuri rare de ceață și de vânt puternic sunt factorii, care pot favoriza producerea și valorificarea energiei solare în RDS. Cantitatea de precipitații de-a lungul anului este neuniformă, deseori survin perioade cu secete. Aceste condiții climaterice influențează dezvoltarea și specializarea zonală a agriculturii, accentuând necesitatea de modernizare a agriculturii prin dezvoltarea sistemelor de irigare și creșterea culturilor pe teren protejat.

Rețeaua hidrografică a regiunii include bazinul râului Prut, sectoare ale râurilor Ialpuș și Nistru și bazinele râurilor mici: Salcia, Cahul, Botna și Cogâlnic. Așezate pe hotarul de vest și de est al RDS râurile Prut și Nistru sunt o oportunitate pentru aprovizionarea cu apă a RDS din surse de apă de suprafață. În regiune sunt și cele mai mari lacuri naturale înregistrate în republică – Beleu, Manta, Dracele, Rotunda și Nistru Vechi. Suprafața acestor lacuri este de 17,35km², ceea ce reprezintă 78 la sută din suprafața lacurilor naturale din Republica Moldova. Resursele de apă subterană exploatabilă în bazinele hidrografice din RDS reprezintă circa 14% din totalul rezervelor de apă subterană existente în cele trei regiuni. Capacitatea de producție este suficientă pentru a acoperi necesitatea de apă potabilă curentă de 12.000 m³/zi (2012) și prognoza necesității pe viitor de 39.000 m³/zi (2020) a RDS și poate fi luată în calcul în procesul de planificare a resurselor de apă. Accesul limitat la resursele acvatice pentru irigare și apă potabilă calitativă sunt, la moment, caracteristicile generale ale Regiunii de Sud.

Resursele de ape minerale și termale. Cercetările efectuate în acest domeniu au constatat existența de rezerve mari de ape puternic mineralizate în raioanele Cahul și Taraclia. Sanatoriul ”Nufărul alb” din orașul Cahul este cunoscut prin apele curative utilizate pe larg în tratamentul balneo - sanatorial. Complexul acvifer sondat în satul Ciurimă raionul Taraclia reprezintă, de asemenea, un interes balneologic. Valorificarea acestor rezerve de ape mineralizate poate propulsa dezvoltarea sistemului balnear în RDS, antrenând la rândul său dezvoltarea economică a regiunii.

Resursele solului. RDS este regiune preponderent agrară. Solul rămâne cea mai mare bogăție naturală a RDS. Terenurile agricole acoperă 62,1% (circa 458 mii hectare) din suprafața totală a RDS ceea ce e cu 4,3 la sută mai mult ca media pe țară. Bonitatea medie a solului în RDS este de 63,8 față de 68,9 în zona de nord și 58,6 în zona de Centru³. Cea mai mare bonitate a solului se înregistrează în raioanele Cimișlia și Taraclia. Un factor care sporește degradarea solului este eroziunea solului: În RDS sunt concentrate 24 la sută din totalul terenurilor erodate din țară⁴. Dacă ținem cont de faptul că RDS ocupă doar 15% din suprafața totală a țării, constatăm o problemă majoră la capitolul degradarea solului. Cel mai afectat raion este Cahul (25% din toate solurile erodate din RDS). Raionul Cantemir este cel mai supus alunecărilor de teren, 70% din totalul înregistrat în RDS și 15% din total înregistrat pe țară. Fondului silvic îi revin 12,4% (91,3 mii hectare) , față de 14% media pe țară și doar 20 mii hectare (2,7 %) sunt terenuri ale fondului apelor.

³Calitatea solurilor și potențialul pedologic al unităților pedogeografice. Institutul de Ecologie și Geografie al Academiei de Științe a Moldovei

⁴ Resursele naturale în RM, publicație statistică

Conform Strategiei Dezvoltării Durabile a Sectorului Forestier din Republica Moldova, rolul eco-protectiv al pădurilor se resimte pregnant doar dacă ponderea acestora depășește 15%. Din această perspectivă, măsurile de extindere a suprafețelor acoperite cu vegetație forestieră sunt necesare în întreaga regiune, dar, cu precădere, în raioanele Taraclia și Ștefan Vodă.

Resursele subsolului. Zăcămintele naturale se găsesc pe teritoriul regiunii în cantități foarte limitate. Cele mai importante din ele sunt zăcămintele utile nemetalifere: nisip, argilă, lut, bentonită, pietriș, prundiș, etc., Acestea pot crea fundamentul inițierii mai multor afaceri într-o propulsarea economiei regiunii. În RDS au fost descoperite cantități limitate de gaze naturale în c. Ciobalaccia (Cantemir) și petrol (s. Văleni, Cahul). Potențialul redus al managementului și controlului ecologic regional și local nu permit valorificarea eficientă și gestionarea sustenabilă a resurselor solului și subsolului disponibile în regiune.

Zonele umede din RDS constituie o resursă de însemnătate ecologică, recreativă și științifică. Două din cele trei zone umede de importanță internațională (sau 83,6 la sută din suprafața totală pe țară) se află în Regiunea de Dezvoltare Sud. Este vorba de Rezervația Științifică „Prutul de Jos” și Zona Convenției Ramsar „Nistrul Inferior”. Zonele umede din RDS constituie o premisă pentru dezvoltarea turismului ecologic.

Factorii de mediu au cea mai mare influență asupra sănătății populației, mai cu seamă a generațiilor viitoare. Principalele presiuni asupra calității apei și solului sunt determinate de contaminarea cu apele uzate. Lipsa unui sistem eficient de canalizare și colectare a apelor uzate, duce la deversarea directă în mediu a acestora (rata de acces a populației din RDS la servicii de canalizare este de 11%, inclusiv în localitățile rurale -1%). Unul din cele mai periculoase procese naturale care prezintă un real pericol atât pentru țara noastră în întregime, cât și pentru RDS, îl constituie încălzirea globală a climei, iar reducerea volumului precipitațiilor anuale constituie una din multiplele manifestări ale acestui grav fenomen natural.

2.3. Sistemul de așezări

În RDS sunt înregistrate 294 localități, inclusiv 11 orașe. Orașul Cahul este cel mai mare oraș din RDS (39,6 mii locuitori). 5 orașe, se încadrează în mărimea de până la 10 mii locuitori, altele 5 - de la 10 la 20 mii locuitori. Mărimea medie a unui oraș din RDS este 12,9 mii locuitori, față de 16,2 în RDC și 17,9 în RDN. Comunele și satele din regiune sunt de mărime variată (de la 6 locuitori, s. Popovca r-nul Cantemir la circa 7 mii locuitori în satul Talmază, Ștefan Vodă). Mărimea medie a unei localități rurale din RDS după numărul populației este de 1393 locuitori. Din aceste considerente RDS este o regiune rurală, deoarece circa 74 la sută din populația regiunii locuiește în spațiul rural. În ultima perioadă, procesul natural de urbanizare este practic stopat datorită fenomenului masiv de emigrație. Doar or. Cahul corespunde criteriilor de selectare a orașelor-poli de creștere stabilite în politica publică (la moment în stadiu de proiect). Însă poziționarea geografică a orașului Cahul la extrema de sud a regiunii, nu-i permite să devină un adevărat centru urban de dezvoltare, care să influențeze puternic dezvoltarea economică a zonelor adiacente și a regiunii în ansamblu. Practic, toate orașele înregistrează în ultima perioadă un puternic declin demografic, economic și social, fapt care nu le permite să îndeplinească rolul de poli de creștere pentru asigurarea dezvoltării echilibrate a RDS. În același timp, în orașele din RDS există, în mare parte, infrastructură de utilități publice, potențial industrial actualmente nevalorificat (diverse fabrici de prelucrare a producției agricole care staționează), forță de muncă, etc. Sunt necesare investiții care ar revigora relațiile de producere între mediul urban și rural. Geografic și economic RDS poate fi divizată convențional în 3 subzone: Ștefan Vodă-Căușeni, Cimișlia – Leova - Basarabeasca și Cahul –

Cantemir - Taraclia. O oportunitate pentru dezvoltarea echilibrată a regiunii poate deveni identificarea a 3 orașe în aceste subregiuni, care, fiind sprijinite prin politici coerente ale statului în dezvoltarea potențialului de creștere, ar putea deveni locomotive pentru zonele respective. Aceasta ar asigura o dezvoltare mai echilibrată a regiunii.

În contextul eficientizării mijloacelor financiare alocate din bugetul de stat pentru implementarea proiectelor în diverse domenii, precum și a resurselor financiare acordate de donatorii internaționali, este necesară promovarea reformei teritorial- administrative în Republica Moldova.

Investițiile valorificate până la moment în localitățile urbane nu țin direct de componenta economică, ci și de serviciile publice, de exemplu: abordarea PRS în domeniul AAC de a investi în prima fază în dezvoltarea infrastructurii AAC din localitățile urbane cu operatori capabili să devină regionali. Operatorii regionali vor putea oferi locuitorilor oportunități de ocupare și dezvoltare a forței de muncă, precum și servicii sociale de calitate. În acest sens, este necesar de consolidat legătura "urban-rural" atât prin valorificarea potențialului agricol al satelor, precum și prin crearea/îmbunătățirea infrastructurii rutiere și de utilități publice gestionate de operatori regionali. De asemenea trebuie de avut în vedere valorificarea la maxim a resurselor locale ca premise ale specializării funcționale a regiunii.

Lipsa unei politici regionale de planificare integrată spațială constituie un impediment în dezvoltarea durabilă a regiunilor, de aceea elaborarea Planurilor urbanistice generale devin un imperativ al timpului.

2.4. Demografia

Populația Regiunii de Dezvoltare Sud reprezintă 15% din efectivul populației Republicii Moldova. La 1 ianuarie 2015 populația stabilă în RDS a fost de 533,9 mii locuitori fiind în scădere continuă cu 9,2 mii persoane față de 01 ianuarie 2009. Cel mai mare declin se înregistrează în raioanele Cimișlia (-2,2 mii), Căușeni (-1,9 mii) și Ștefan Vodă (-1,7 mii). Populația regiunii este caracterizată de o preponderență numerică a persoanelor din mediul rural (73.5%) și de sex feminin (50.9%). Densitatea populației regiunii este de 72,4 loc/km², cea mai mică densitate în comparație cu alte regiuni ale țării. Acest indicator este în mare parte condiționat de factorii economici și sociali și ca regulă este direct proporțional gradului de urbanizare a zonei. Structura etnică a populației RDS demonstrează o pondere de circa 79 la sută din totalul locuitorilor a moldovenilor, 8,7 la sută a bulgarilor, 8,4 la sută a ucrainenilor și circa 4 la sută alte naționalități. RDS este regiunea unde locuiesc cei mai mulți cetățeni de etnie bulgară din R Moldova, circa 70 la sută din total. Acest lucru favorizează păstrarea culturii autentice a etnicilor bulgari și dezvoltarea turismului etno-cultural bulgar în regiune.

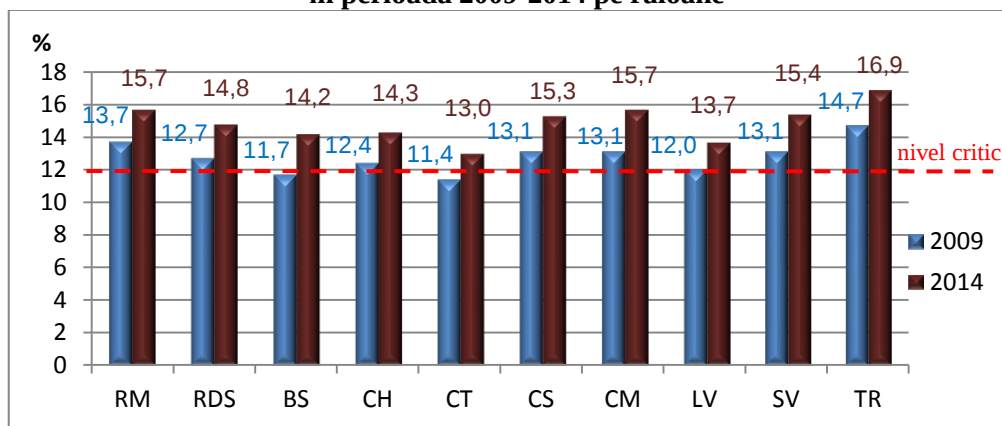
În regiune se atestă o tendință de scădere continuă a numărului populației ca urmare a evoluției nefavorabile a natalității, mortalității și migrației. În perioada 2009-2014 rata fertilității, copii născuți de o femeie în perioada de viață fertilă a scăzut de la 1,38 până la 1,31 (nivelul critic se consideră 1,5). Cel mai scăzut nivel pe întreaga perioadă analizată se atestă în raioanele Basarabeasca (1,05) și Cimișlia (1,09). Cel mai mare în raioanele Ștefan Vodă (1,57) și Cantemir (1,44).

Ca urmare a proceselor demografice menționate, în perioada 2009-2014 a fost în schimbare și structura populației după criteriul de vârstă. Ponderea populației sub vârstă aptă de muncă în RDS în perioada de referință s-a micșorat cu 2,3 pp., în timp ce ponderea populației peste vârstă aptă de muncă s-a majorat, respectiv, cu 1,8 pp. Astfel, în perioada 2009-2014 urmărim: o creștere a sarcinii

demografice în RDS în grupa de vârstă de 60 de ani și peste cu +3,2 pp și o scădere a acestei sarcini în grupa de vârstă 0-14 ani cu -2,6%. Indicatorul care demonstrează acest proces de este coeficientul îmbătrânirii populației, valoarea căruia în RDS s-a majorat pe parcursul perioadei analizate, 2009-2014, de la 12,7 până la 14,8 persoane în vârstă de 60 ani și peste, la 100 locuitori ai regiunii.

Bazând-ne pe regula convențional stabilită în demografie că o populație se consideră îmbătrânită demografic atunci când ponderea populației în vârstă de 60 de ani și peste constituie 12%⁵ și reieșind din gruparea unităților administrativ-teritoriale, putem concluziona că, dacă în anul 2009 mai existau la nivelul regiunii 2 raioane, Cantemir și Basarabeasca care erau sub nivelul critic de îmbătrânire demografică, atunci în anul 2014 toate raioanele, într-o măsură mai mare sau mai mică, sunt afectate de fenomenul de îmbătrânire demografică profundă (vezi figura 1).

Figura 1. Evoluția coeficientului de îmbătrânire a populației în perioada 2009-2014 pe raioane

Sursa BNS, banca de date „StatBank”

Astfel, urmărim un proces de îmbătrânire demografică profundă, care, ca regulă, este unul ireversibil, sau în cel mai bun caz cu un ecou de lungă durată. Efectele îmbătrânirii populației sunt multiple și complexe, având o influență semnificativă asupra dezvoltării sociale și creșterii economice în regiune. Această influență se manifestă prin sistemele de ocrotire a sănătății, asigurările sociale și forța de muncă.

Principalii factori de influență directă și indirectă asupra stării demografice în RDS sunt: procesele intense ale migrațiunii, inclusiv munca în străinătate, care provoacă depopularea mecanică; starea de sănătate; îmbătrânirea accelerată a populației regiunii; mediul macroeconomic. Aceste procese precare indică necesitatea urgentă de elaborare și implementare a politicilor de protecție socială a persoanelor vârstnice, a mamei și copilului, cât și de susținere a tinerilor familii în scopul sporirii natalității, atât la nivel de țară în întregime, cât și la nivel de regiune.

Ancheta forței de muncă prezentată de BNS prezintă zona de sud ca cea mai defavorizată sub aspectul migrației de muncă. În perioada 2009-2013 ponderea persoanelor plecate la muncă peste hotare a crescut cu 19%, în comparație cu 17% în RDN și 9% în RDC. 222 din 1000 de locuitori din zona de sud sunt în migrație de muncă peste hotarele țării, față de 118 în RDN și 102 în RDC. Unica oportunitate a fenomenului migraționist care poate fi utilizată pentru dezvoltare, este promovarea utilizării eficiente a remitențelor, inclusiv pentru dezvoltarea afacerilor proprii. Documentele de

⁵ Scara J. Beaujeu-Garnier- E. Rosset.

politici de nivel regional trebuie să includă măsuri de susținere a antreprenoriatului prin intermediul cărora se poate influența la reducerea efectelor migrației și ameliorarea situației demografice în regiune.

2.5. Forța de muncă⁶

Procesele demografice au un impact direct asupra proceselor ocupaționale în economia regiunii, deoarece reprezintă baza fundamentală pentru alimentarea pieței forței de muncă. Regiunea de sud se caracterizează ca regiunea cu cea mai mică rată de activitate a populației, 34,3% în comparație cu 38,0 în RDC și 40,8 în RDN. Și rata de ocupare în regiunea de sud este mai mică 33,1% față de 36,8 în RDC și 39,9 în RDN. Corespunzător avem în RS și cea mai mare rată a șomajului 3,6% față de 3,2 în RDC și 2,4 în RDN. Din populație ocupată în RDS, 66,3 % constituie efectivul de salariați, 32,6% lucrători pe cont propriu și lucrători familiali neremunerați și doar 1,1% sunt patroni.

Rata de activitate în RDS în perioada 2009-2014 a scăzut cu 4,3 puncte procentuale față de 1,6 în medie pe țară. Cel mai mult a scăzut în această perioadă rata de activitate în mediul urban, cu 5,4 pp, față de 1,4pp în mediul rural.

Rata de ocupare în RDS în aceeași perioadă 2009-2014, a înregistrat o scădere cu 1,2 pp. Pe medii rata de ocupare a scăzut în această perioadă cu 5,0 pp în mediul urban, iar în mediul rural rata de ocupare în anul 2014 s-a menținut la nivelul anului 2009 și a atins valoarea de 33,6%.

Dinamica ocupării populației în perioada 2011-2014 după activități economice, practic nu arată schimbări semnificative de la an la an. Circa 47 la sută din populația regiunii este încadrată în activități de producere, preponderent agricultură (36%) și industrie(11%), restul 53 la sută este încadrată în prestări servicii și administrație. Ponderea cea mai mare în segmentul servicii o au persoanele ocupate în prestarea serviciilor publice, și anume: învățământ, sănătate asistență socială și administrație (24%), care cu precădere sunt finanțați din bani publici. Următorul domeniu este comerțul cu o pondere de circa 14 la sută. Această distribuire a ocupațiilor în RDS ne vorbește despre o deficiență în sectorul real al economiei bazat pe producere, care duce astăzi povara contribuției la bugetul de stat.

După forma de proprietate, circa 31% sunt ocupați în sectorul public și 69% în sectorul privat. Sectorul formal acoperă circa 66% din totalul populației ocupate în regiune, iar restul de 34% sectorul informal. 13% din populația ocupată, sau 38 la sută din cei ocupați în sectorul informal activează în gospodăriile casnice. Dacă toți cei ocupați în sectorul informal ar trece în sectorul formal rata ocupării ar crește semnificativ, corespunzător ar crește considerabil și veniturile la buget, ceea ce presupune surse suplimentare pentru dezvoltare.

Nivelul de remunerare a muncii în regiune rămâne inferior nivelului salariului în alte regiuni, 3183 lei în 2014 față de 3335 în RDC și 3522 în RDN. Acest fapt poate servi ca argument pentru atragerea investițiilor și dezvoltarea mediului de afaceri. Dar, pe de altă parte, remunerarea slabă poate stimula migrația forței de muncă în străinătate sau în capitala țării în căutarea unor locuri de muncă mai bine plătite.

Rata șomajului în RDS, calculată conform criteriilor Biroului Internațional al Muncii, a scăzut de la 5,0% în anul 2009 până la 3,6% în 2014. În același timp depășește media pe RDN și RDC, care în anul 2014 a fost de 2,4 și corespunzător 3,2%. Printre șomeri predomină tinerii cu vârsta cuprinsă

⁶ Datele incluse în acest capitol sunt prezentate pe zone statistice. În zona statistică Sud sunt incluse 8 raioane din RDS și UTA Găgăuzia, 2014. Date dezagregate pe raioane lipsesc.

între 15 și 24 de ani(rata de 11,6%), bărbații(rata 4,6% față de 2,7% la femei) și persoanele din mediul urban(rata 4,0% față de 3,5% în mediul rural). Conform datelor oficiale rata șomajului se menține la un nivel destul de scăzut. Totuși o evaluare veridică a fenomenului șomajului este dificilă, întrucât numărul șomerilor identificați conform metodologiei Biroului Internațional al Muncii nu reflectă totalitatea șomerilor. Din acest motiv, se poate presupune că problema șomajului este de fapt subestimată.

Calificarea profesională. Un potențial nevalorificat pe deplin rămân a fi instituțiile de învățământ din regiune care au menirea să sporească gradul de calificare a forței de muncă : 9 școli profesionale, 2 colegii și 2 universități. Acestea din urmă nu pot acoperi necesitățile de instruire profesională în corespundere cu solicitările și necesitățile de pe piața forței de muncă. O provocare majoră pentru toate instituțiile de învățământ din RDS rămâne a fi corelarea mai bună a programelor de studiu la nevoile regiunii și competențele cerute actual pe piața forței de muncă. Există potențial nevalorificat de forță de muncă și în sectorul informal, care prin instruire corespunzătoare în vederea sporirii competențelor profesionale atât pentru angajare, cât și pentru inițierea și dezvoltarea unor afaceri proprii profitabile, poate deveni un pilon al dezvoltării regiunii.

2.6 Infrastructura de transport

Existența pe teritoriul RDS a trei tipuri de infrastructură de transport: fluvial, feroviar și rutier avantajează Regiunea de Dezvoltare Sud sub aspect de conexiune și accesibilitate.

Portul Internațional Liber Giurgiuilești (abreviat PILG), unicul port din RM accesibil pentru navele maritime, beneficiază de o amplasare pe traseele internaționale de comerț și transport, precum este canalul navigabil Rin-Main-Dunăre, care unește Marea Neagră, 14 state europene și Marea Nordică; sistemele de cale ferată de standard european și rus, precum și rețeaua de drumuri internaționale. Portul Giurgiuilești constă din terminalul petrolier, portul mărfar și de călători și o zonă industrială. Terminalul petrolier este cel mai eficace mijloc prin care pot fi transportate produsele petroliere importate în Republica Moldova. Portul de călători asigură o modalitate sigură, ieftină și ecologică de transportare a pasagerilor și este o oportunitate pentru RDS de a deveni poarta de sud a Republicii Moldova pentru turiștii din statele bazinului Mării Negre și Mării Mediterane.

Terminalul cerealier servește la transportul cerealelor pe cale maritimă în/din Moldova. Datorită poziției strategice și a capacităților de care dispune, portul poate deveni în scurt timp un pol de creștere și determinare a tendințelor de dezvoltare a regiunii.

Un rol important în dezvoltarea economică a RDS revine drumului magistral M3 Chișinău - Cimișlia – Vulcănești – Giurgiuilești - frontiera cu România, care asigură cea mai importantă legătură dintre or. Chișinău și portul fluvial Giurgiuilești, oferind acces către râul Dunărea și Marea Neagră, în plus, drumul M3 este parte integrală a drumului european E577 Poltava-Kirovograd-Chișinău-Giurgiuilești-Galați-Slobozia, care face legătura dintre coridoarele rețelei europene IV și IX. Beneficiul renovării drumului în zona de sud pe segmentul de ocolire a satelor Slobozia Mare, Cîșlița Prut și Giurgiuilești constă în crearea unui coridor continuu, direct și de nivel înalt, rezolvând astfel problema traficului greu, care vine de la portul Giurgiuilești și evitând deteriorarea infrastructurii rutiere din intravilanul localităților.

Un mijloc sigur de transport nevalorificat pe deplin, este **rețeaua de cale ferată** care traversează RDS. Densitatea rețelelor de căi ferate în RDS constituie $4,7 \text{ km} / 100 \text{ km}^2$ ceea ce reprezintă cea mai mare valoare în comparație cu media pe țară de $3,3 \text{ km} / 100 \text{ km}^2$ și cu indicatorii similari pe celelalte regiuni. Unul din cele mai mari noduri feroviare din sudul Republicii Moldova este nodul

de cale ferată Basarabeasca. Situația de ultimă oră privind exploatarea căilor ferate ale Moldovei în regiune ne prezintă o descreștere a numărului de călători transportați, cât și a volumului de mărfuri datorită calității proaste a căilor ferate. Nu sunt valorificate posibilitățile transfrontaliere și lasă mult de dorit modernizarea liniilor existente. În regiune nu există nici un drum rapid de călătorie, sunt folosite aceleași tipuri de vagoane, locomotive, iar procurarea sistemelor noi care ar asigura prestarea unor servicii calitative și buna funcționare a transportului feroviar întârzie să se realizeze.

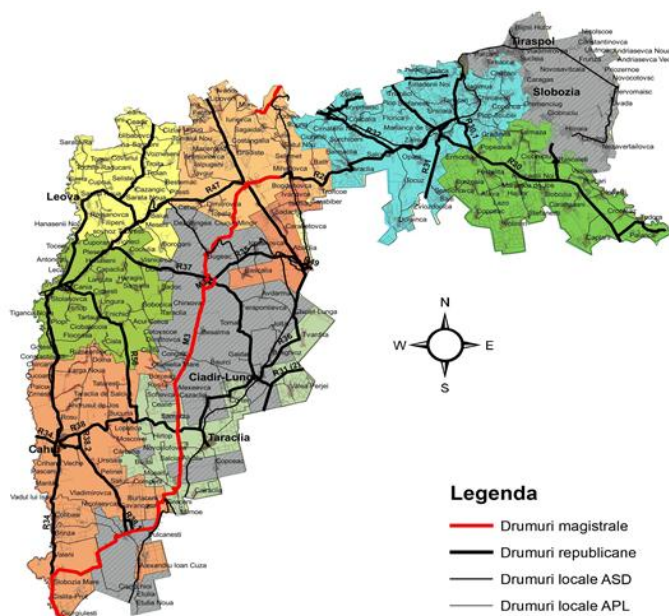
Cel mai utilizat tip de transport în regiune este **transportul rutier**. Densitatea drumurilor publice în RDS este de 28,4 km la 100 km pătrați, față de 33,9 în RDN și 31,5 în RDC.

Ponderea drumurilor cu îmbrăcăminte rigidă în totalul drumurilor publice în RDS este de 90,3%, în comparație cu 96,6 în RDN și 95,9 în RDS. Dacă în ultima perioadă de timp urmărim un proces intens de reparație a drumurilor publice, mai cu seamă a drumurilor magistrale și republicane, la nivelul drumurilor locale, tempourile de construcții și modernizare lasă mult de dorit. Situația rămâne incertă atât timp, cât fondurile publice destinate lucrărilor de construcție, modernizare și reabilitare a drumurilor rămân a fi concentrate în mare parte la nivel central.

Drumurile comunale sunt degradate și cu soluții tehnice depășite, ceea ce nu asigură un acces facil spre zonele rurale. Acest lucru scade din mobilitate, mai cu seamă pentru forța de muncă din mediul rural care ar putea fi utilizată la nivelul orașelor, precum și accesul la servicii de calitate, în deosebi de sănătate.

Infrastructura de drumuri disponibilă este strâns legată de dezvoltarea economică a regiunilor și nivelul de trai al populației. BNS în cadrul notei analitice⁷ în care sunt analizate datele din sectorul drumurilor publice elucidează relația evidentă între densitatea rețelei de drumuri și dezvoltarea economică a regiunilor, transpuse în nivelul de trai al populației (exprimat prin ponderea cheltuielilor pentru alimentare în cheltuielile totale ale gospodăriilor⁸) și activitatea de antreprenariat (exprimat prin numărul de agenți economici activi raportat la populație). Conform rezultatelor studiului efectuat, regiunea Sud cu cea mai puțin densă rețea de drumuri (28,4km/100km²) înregistrează cel mai mic număr de agenți economici (8% din total întreprinderi pe țară, față de 17,5 în RDN și 16,7 în RDC) și cea mai sporită pondere a cheltuielilor pentru alimentare, asociată cu nivel mai înalt al sărăciei (48% în comparație cu RDN-43,4 și RDC-45,3).

Figura 2. Rețeaua de drumuri publice în RDS

⁷ *Infrastructura de drumuri în profil teritorial, BNS 2014*

⁸ *Valoarea indicatorului este asociată cu nivelul de sărăcie*

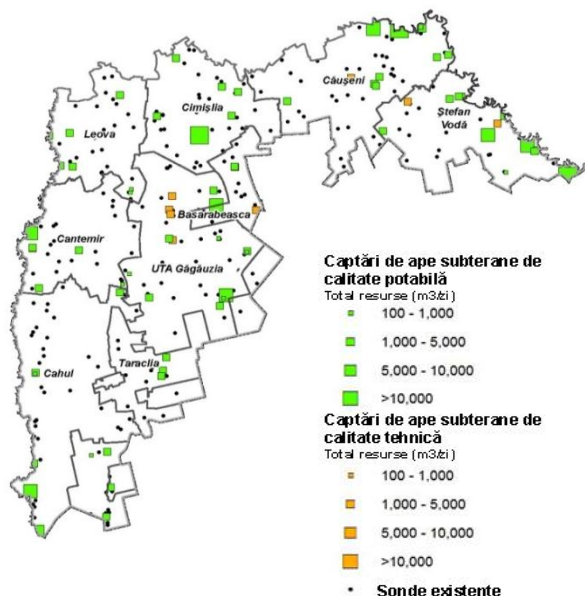
Un indicator important care reflectă eficiența utilizării drumurilor publice este volumul transportat de mărfuri și călători per km de drum. În perioada 2009-2013 volumul transportat de mărfuri a crescut în RDS cu 41 la sută, iar numărul pasagerilor transportați per km de drum a crescut în această perioadă cu 93% adică practic de 2 ori. Astfel intensitatea utilizării drumurilor publice în RDS în ultimii 5 ani a crescut simțitor, fapt care impune modernizarea infrastructurii rutiere și întreținerea corespunzătoare a acesteia.

În anul 2015 ADR Sud printr-o abordare participativă, cu suportul GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH), a elaborat Programul Regional Sectorial în domeniul infrastructurii drumurilor regionale și locale pentru Regiunea de Dezvoltare Sud. Pentru o analiză amplă a sectorului DRL, familiarizarea cu viziunea și direcțiile prioritare de dezvoltare a acestuia în RDS, cititorul este îndemnat să consulte programul dat⁹.

2.7. Utilitățile publice

Alimentarea cu apă și canalizare. Aprovizionarea cu apă a Regiunii de Dezvoltare Sud se efectuează atât din sursele de suprafață, cât și din sursele subterane. În ceea ce privește sursele de suprafață, în scopul aprovizionării cu apă potabilă pe scară largă, prezintă interes doar cele două râuri transfrontaliere, râul Prut, care marchează hotarul de vest al regiunii, și râul Nistru, care mărginește regiunea la est. Pe râul Prut funcționează trei stații de captare, amplasate în orașele Leova, Cantemir și Cahul, care ar putea pe viitor furniza apă și pentru celelalte localități din raioanele respective sau chiar și pentru alte raioane. Deși râul Nistru constituie o sursă majoră de apă potabilă pentru R. Moldova și asigură 83% din volumul de apă captată la nivel național, în prezent această sursă de apă nu este valorificată pe larg în RDS.

Figura 3. Resursele principale de apă subterană explorate în RDS

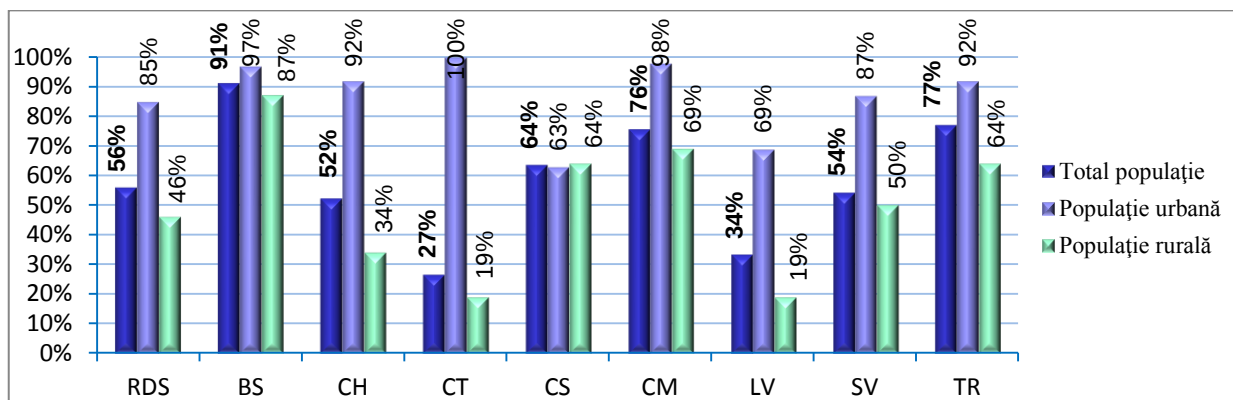
Cu referire la sursele de apă subterană, deși RDS ocupă 24,2% din suprafața țării și deține 15,1% din populația Moldovei, ponderea rezervelor subterane de apă se ridică doar la 13,2%. Cele mai importante rezerve subterane de apă sunt amplasate în raioanele Căușeni (59,9 mii m³ pe zi) și Ștefan Vodă (54,1 mii m³ pe zi). Cumulativ cele două raioane dețin 54% din rezervele de apă subterană ale regiunii. Acest fapt explică gradul scăzut de valorificare, ca sursă de apă potabilă, a râului Nistru, care trece prin teritoriul celor două raioane. Cele mai reduse rezerve de apă subterană sunt înregistrate în raioanele Taraclia (8 mii m³ pe zi) și Basarabeasca (9,1 mii m³ pe zi). În raionul Basarabeasca o parte semnificativă din aceste rezerve (34%) nu corespund standardelor de calitate pentru apă potabilă.

Ponderea populației conectate la sistemele de

⁹ Programul Regional Sectorial în domeniul infrastructurii drumurilor regionale și locale pentru RDS poate fi accesat la http://www.adrsud.md/public/files/Program_regional_sectorial_DRL.pdf

aprovizionare cu apă în RDS (56%) depășește nivelul înregistrat în RDN și RDC, iar consumul specific de apă l/pers/zi în RDS (48 litri) este sub nivelul RDN și RDC, respectiv, cu 10 și 12%, fapt ce denotă un nivel ridicat al sărăciei în regiune. Ca și la nivel național, în regiune se înregistrează un decalaj major între mediul urban și cel rural în ceea ce privește acoperirea cu serviciile AAC (vezi figura 4). Sunt necesare investiții urgente în raioanele Leova și Cantemir unde doar 27 și respectiv 34 la sută din populație sunt conectate la sistemul public de alimentare cu apă.

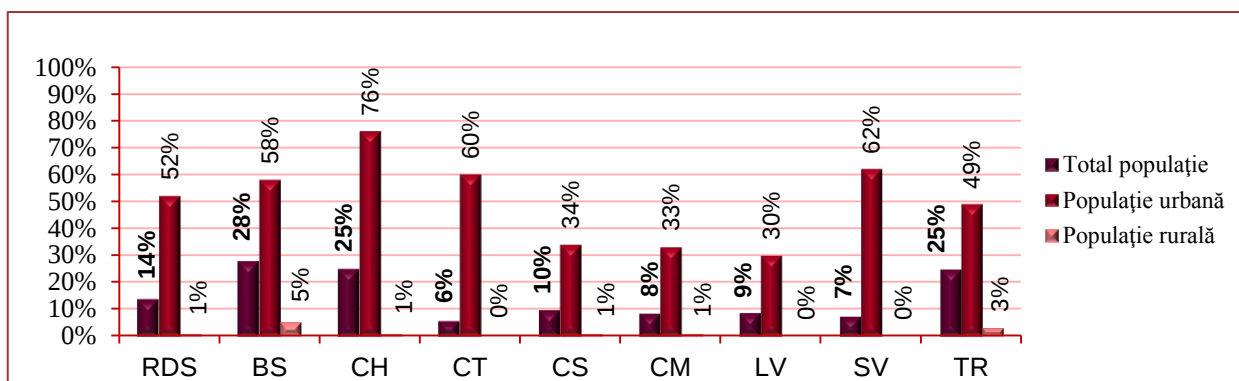
Figura 4. Rata de acces a populației la serviciile de aprovizionare cu apă în 2013

Sursa: Calculele experților GIZ, MSPL.

Și mai dificilă este situația în acoperirea regiunii cu servicii de canalizare (vezi figura 5)

Figura 5. Rata de acces a populației la serviciile de canalizare în 2013

Sursa: Calculele experților GIZ, MSPL.

Lipsa sistemelor de canalizare centralizate aproape în toate localitățile rurale din regiune, dar și în sectorul particular din marea majoritate a orașelor din RDS, este o provocare, care urmează a fi soluționată urgent pentru a exclude poluarea apelor subterane și a solului din motivul scurgerilor de ape reziduale în mediu. Necesită intervenții urgente și majoritatea instalațiilor de epurare existente în zonele urbane, deoarece sunt deteriorate și nu sunt operaționale.

Un impediment în dezvoltarea acestui serviciu important pentru populație este sistemul operațional inefficient. La nivel de regiune funcționează un număr excesiv de operatori de servicii. Majoritatea companiilor au un număr exagerat de personal (peste 10 specialiști la 1.000 de conexiuni), ceea ce nu permite utilizarea și întreținerea corespunzătoare a instalațiilor existente. Volumul apei nefacturate atinge rata de 50% din volumul total net produs, în timp ce stațiile de pompare funcționează în mod inefficient, având ca rezultat un consum ridicat de energie. Sistemele de

alimentare cu apă în regiune sunt în mare parte uzate, în regiune există un număr mare de stații de tratare nefuncționale. O provocare pe agenda zilei este cooperarea intercomunitară și crearea operatorilor de servicii regionali, care ar asigura calitatea și eficiența acestor servicii comunitare. Pentru a avea o viziune de ansamblu asupra situației din sectorul AAC la nivel de regiune și a stabili direcțiile prioritare de dezvoltare, în anul 2014 a fost elaborat Programul Regional Sectorial (PRS) în domeniul AAC.¹⁰

Gestionarea deșeurilor. RDS dispune de o infrastructură slab dezvoltată pentru gestionarea deșeurilor. Actualmente în RDS aproape în fiecare localitate există câte un depozit de deșeuri. Astfel, în ansamblu în regiune sunt circa 200 de depozite, din care majoritatea nu sunt autorizate. Ariile de depozitare sunt deseori create ad-hoc, fără aplicarea unor măsuri de protecție a mediului. Tehnologiile avansate nu sunt aplicate, preponderent din cauza suportabilității reduse a populației pentru costurile aferente, precum și din cauza unui control necorespunzător privind respectarea standardelor ecologice. Diseminarea practicilor de reutilizare și reciclare a deșeurilor este foarte limitată. Serviciile de gestionare a deșeurilor sunt prestate, în mare măsură, doar în mediul urban. În mediul rural ca regulă, generatorii de deșeuri transportă în mod individual deșeurile și în marea majoritate în locuri neautorizate. Ținând cont că doar 26% din populație locuiește în orașe, rata de acoperire cu serviciile de salubritate nu depășește nivelul de 20%¹¹. Actualmente se atestă o intenție pozitivă de a crea servicii de colectare a deșeurilor și în mai multe localități rurale.

În perioada 2009-2014 în RDS a fost înregistrată o tendință de creștere cu circa 33 la sută a cantității de deșeuri generate. Gestionarea deficicientă a deșeurilor în regiune are repercusiuni negative asupra mediului înconjurător și asupra calității vieții, în acest context, managementul deșeurilor menajere, este un obiectiv important al autorităților publice locale.

Consiliul Regional pentru Dezvoltare Sud a aprobat în anul 2011 Strategia de Gestionare a Integrată a Deșeurilor Solide în Regiunea de Dezvoltare Sud, cu orizontul de planificare 2011-2025. Elaborarea documentului a fost realizată cu suportul companiei de consultanță EPTISA și finanțată din fondurile UE. În scopul familiarizării cu prevederile referitoare la dezvoltarea sectorului de gestionare a deșeurilor solide în RDS, cititorul este îndemnat să consulte acest document¹². În anul 2013 a fost formată Asociația pentru Managementul Deșeurilor În Regiunea de Dezvoltare Sud (AMD Sud). Fiind constituită de unitățile administrativ-teritoriale de nivelul I și II, AMD Sud își vede rolul în facilitarea gestionării eficiente a deșeurilor în regiune și în atragerea investițiilor în acest sector.

Asigurarea regiunii cu gaze naturale, energie electrică și termică, servicii de telefonie fixă și mobilă se realizează de operatori specializați în prestare de servicii cu acoperire națională: "Moldovagaz", "Gas Union Fenosa", "Moldtelecom" și un șir de operatori de telefonie mobilă cum ar fi "Orange", "Moldcell" și "Starnet". Accesul asigurat al locuitorilor regiunii la acest gen de servicii este un avantaj pentru RDS. În anul 2014 gradul de acces a localităților regiunii la gaze naturale a fost de 79,6% (față de 58,6 media pe țară), la energie electrică-100%. RDS se află pe

¹⁰ Programul Regional Sectorial de Alimentare cu Apă și de Canalizare pentru RDS poate fi accesat la http://www.adrsud.md/public/files/Program_regional_sectorial_AAC.pdf

¹¹ În anul 2010, conform estimărilor făcute de experții în cadrul proiectului „Guvernarea deșeurilor –ENVP Est”, rata de acoperire a populației cu serviciile de colectare a deșeurilor constituia 15%. În prezent, în absența datelor privind serviciile de salubritate, calcularea exactă a ratei actuale de acoperire nu a fost posibilă.

¹² Strategia de Gestionare Integrată a Deșeurilor Solide în RDS poate fi accesată la http://www.adrsud.md/public/files/deseuri/Strategia_de_gestionare_integrata_a_deseurilor.pdf

poziția a doua după mun. Chișinău cu 86,1 la sută din gospodării conectate la rețeaua de telefonie fixă, depășind media pe țară cu 3,5%. Ponderea locuințelor dotate cu internet la puncte fixe în RDS variază pe raioane de la 25 la 38%(datele anului 2014). Deși gradul de acces la acest gen de servicii este destul de înalt, capacitatea redusă de plată a populației, mai cu seamă în localitățile rurale, scade din rentabilitatea acestor servicii.

2.8. Infrastructura educațională, de sănătate și socială

Infrastructura educațională în RDS este reprezentată prin 269 instituții preșcolare, 242 școli și licee, 9 școli profesionale, 2 colegii și 2 universități. Cu referire la infrastructura fizică, putem menționa că mai multe clădiri construite în perioada sovietică au un grad sporit de uzură. Nu sunt utilizate eficient spațiile instituțiilor educaționale. Declinul demografic înregistrat în ultima perioadă, precum și migrația excesivă a familiilor cu copii peste hotarele țării a condus la scăderea continuă a populației cuprinse în procesul educațional. Doar în ultimii 5 ani, 2009-2013, în RDS sa înregistrat o scădere a numărului de elevi din instituțiile școlare cu 23,6 la sută sau în mediu cu 3,3 mii elevi pe an, ceea ce este peste media pe țară cu 5 la sută. O problemă ce afectează grav calitatea sistemului educațional ține de diminuarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice. Acest lucru se datorează în primul rând îmbătrânirii nucleului de profesori din școlile și liceele din regiune și corespunzător refuzul tinerilor pedagogi de a se încadra în sistem. Cel mai mult sunt afectate de această problemă școlile din localitățile rurale. În contextul realizării politicii de optimizare a instituțiilor de învățământ promovate de Ministerul Educației au fost închise 18 instituții de învățământ. Cele mai multe în raionul Cahul (4), câte 3 în raioanele Cimișlia, Leova și Cantemir. Principala condiție pentru crearea școlilor de circumscripție este însă, modernizarea infrastructurii drumurilor spre aceste instituții precum și asigurarea cu transport a elevilor din alte localități. Este de menționat, că în ultimii 5 ani s-a redus cu circa 20 la sută numărul de elevi ai școlilor profesionale din RDS, deși solicitările pe piața forței de muncă a muncitorilor calificați este în continuă creștere.

Infrastructura de sănătate și socială.

Infrastructura de sănătate în regiune este reprezentată de 41 instituții medicale, inclusiv 8 spitale raionale, 2 policlinici independente și 31 instituții de asistență medicală primară, centre de sănătate și centre ale medicilor de familie. La fel există o rețea diversificată de cabinete stomatologice în mai multe localități ale RDS. Sub aspectul infrastructurii fizice, dacă în ultimul timp au fost construite edificii noi pentru centre de sănătate, o bună parte din spitalele raionale și policlinici raionale necesită mari investiții pentru a fi renovate și modernizate. Întreținerea infrastructurii de sănătate este destul de costisitoare.

În ultimul timp, instituțiile medicale au fost modernizate substanțial, fiind îmbunătățită calitatea serviciilor prestate. Echipamentele noi pentru diagnostic, cele de laborator, automobilele speciale moderne din dotare au dus la creșterea nivelului serviciilor medicale. În același timp, în perioadă 2009-2013 urmărim o reducere a numărului de medici și asistente medicale la 10 mii locuitori cu circa 4%, fapt ce diminuează din calitatea serviciului. Cauza principală sunt salariile joase ale acestor categorii de personal.

Infrastructura socială în RDS este diversificată, fiind reprezentată prin 4 Aziluri pentru bătrâni cu o capacitate totală de 145 persoane, 8 instituții care acordă servicii pentru copiii și adulți cu dizabilități, 2 centre maternale cu o capacitate de 30 persoane și alte 48 de instituții care oferă servicii specializate de asistență socială. În RDS sunt activi în prezent 62 furnizori de servicii sociale. Capacitatea scăzută a APL de a acoperi costurile acestor servicii, reduce șansele

solicitanților, preponderent locuitori de la sate cu un grad sporit de sărăcie de a fi ajutați în dificultate.

Eficiența energetică a clădirilor publice. Circa 80 la sută din clădirile publice sunt construite cu cel puțin 20 de ani în urmă, având învechite sistemele de asigurare a acestor edificii cu căldură termică, nu există, sau nu funcționează sistemele de ventilare a încăperilor. Deși în ultima perioadă prin proiecte locale implementate de APL au fost renovate sub aspect de eficiență energetică (schimbarea geamurilor și a ușilor, renovarea acoperișurilor, trecere la sisteme de încălzire pe biomasă), problema eficienței energetice a clădirilor publice persistă. Ponderea cheltuielilor pentru încălzire din totalul de cheltuieli din instituțiile publice este substanțială, de exemplu: în instituțiile de învățământ sunt de circa 39%¹³.

În anul 2014 ADR Sud printr-o abordare participativă, cu suportul GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH), a elaborat Programul Regional Sectorial de Eficiență Energetică a clădirilor publice pentru Regiunea de Dezvoltare Sud. Pentru o analiză amplă a sectorului EE, familiarizarea cu viziunea și direcțiile prioritare de dezvoltare a acestuia în RDS, cititorul este îndemnat să consulte programul dat¹⁴.

2.9. Economia regiunii și mediul de afaceri.

Dezvoltarea echilibrată și durabilă a RDS poate fi asigurată doar prin susținerea și promovarea, în primul rând, a mediului de afaceri, principalul pilon al unei economii dezvoltate. Indicatorii care astăzi BNS îi furnizează nu permit o analiză comprehensivă a economiei regiunilor, pentru a identifica potențialul, avantajele și dezavantajele și a construi o politică eficientă de dezvoltare a sectorului. Lipsesc indicatorii macro-economici pe regiune (ex: PIB, VAB, productivitatea muncii), care fiind calculați ar permite de a avea o viziune de ansamblu asupra dezvoltării economice a regiunii, precum și poziția acesteia vis-a-vis de alte regiuni ale țării.

Activitatea agenților economici. RDS este regiunea cu cel mai mic număr de întreprinderi active înregistrate la 1000 de locuitori, 20 față de 29 în RDN și RDC și 111 în mun. Chișinău. Doar 19,8 la sută din totalul întreprinderilor înregistrate la CÎS sunt active, în comparație cu 20,9 în RDN și 26,9 în RDC. În RDS sunt concentrate circa 5% din totalul întreprinderilor din țară, acestea înregistrează doar 3% din venitul din vânzări și 7,8% din profit. În perioada 2009-2014 în RDS urmărim o tendință de creștere a numărului de întreprinderi cu 12 la sută, a venitului din vânzări cu 66 la sută și o scădere a numărului de salariați cu circa 21%. Deși a înregistrat o creștere a productivității muncii (venituri din vânzări raportat la numărul mediu de salariați) de 20 la sută în perioada 2009-2014, RDS este regiunea cu cea mai mică productivitate a muncii, doar 243,3 mii lei per angajat sau cu 32 la sută mai scăzută ca în RDN și circa 34 la sută mai scăzută ca în RDC. Creșterea productivității muncii în ultimii 5 ani, se datorează în mare parte creșterii prețurilor de vânzare a producției, și mai puțin creșterii volumului de producere.

După tipul de activități economice realizate, ponderea cea mai mare în venitul din vânzări o are comerțul 31%, urmată de industrie 24% și agricultură 21%. Cel mai mulți angajați sunt înregistrați în agricultură 31%, după care în comerț 17% și în industrie 16%. Cu referire la profit, agricultura

¹³ Ghid practic. Implementarea sistemului de management energetic în instituțiile publice. Proiectul MSPL, GIZ

¹⁴ Programul Regional Sectorial de Eficiență Energetică a clădirilor publice pentru RDS poate fi accesat la http://www.adrsud.md/public/files/Program_regional_sectorial_EE.pdf

generează 75 la sută din profitul întreprinderilor din RDS, urmat de industrie cu 16%. Comerțului îi revine doar 5 la sută din profit. Dacă urmărim dinamica afacerilor agenților economici după tipul de activitate în perioada 2009-2013 putem remarca următoarele: deși ca număr au crescut cel mai mult afacerile din comerț, cu 10% față de 5% în industrie și agricultură, întreprinderile din această ramură au înregistrat cea mai mică rată de creștere a veniturilor în această perioadă 29% față de 43% în agricultură și 98% în industrie. Și productivitatea muncii urmărită în dinamică arată o creștere doar cu 29% la sută în comerț, față de 2,2 ori în agricultură și 2,5 ori industrie. Cifra de afaceri per întreprindere în industrie în perioada 2009-2013 a crescut cu 87 la sută, atingând valoarea de 5,2 mil.lei, față de 35% creștere în agricultură și o cifră medie de afaceri per întreprindere de 3,5 mil. lei și în comerț o creștere de 17% și o cifră de afaceri medie per întreprindere de 2,2 mil.lei.

Ponderea cea mai mare în numărul întreprinderilor o au IMM, 97,6%. Deși nu puține la număr, IMM-urile nu ocupă astăzi în regiune poziția dominantă în ocuparea forței de muncă, în valoarea adăugată și în exporturi. Acestea necesită a fi susținute prin politici eficiente pentru a atinge nivelul dorit de performanță. Capacitatea IMM de a fi mai flexibile la șocurile economice impune sprijinirea și promovarea acestora.

La moment în RDS numărul instituțiilor de suport în afaceri este foarte redus. În RDS activează 3 incubatoare de afaceri - la Ștefan Vodă, Leova și Cimișlia. Spațiile de producere în aceste structuri sunt limitate, fiind încubați preponderent antreprenori prestatori de servicii. Necesită a fi diversificată și gama de servicii de consultanță acordată antreprenorilor din incubatoare. Actualmente, incubatoarele nu dispun de angajați calificați, care ar putea acorda consultanță profesionistă antreprenorilor la început de cale și nici nu au surse financiare pentru a angaja experți din afară. În regiune nu există parcuri industriale, nici laboratoare de cercetare și inovare sau parcuri tehnologice care ar permite testarea și aplicarea inovațiilor. Este necesară evaluarea potențialului de creare și dezvoltare a infrastructurii de suport în afaceri la nivel de regiune, ceea ce ar permite identificarea și argumentarea amplasării și construcției unei rețele de unități cu rol de suport în afaceri (parcuri industriale, parcuri tehnologice, centre de consultanță, etc.).

Structura economică sectorială.

Agricultura în RDS este ramura economiei cu cea mai mare pondere în volumul producției fabricate și livrate și cu cel mai mare grad de ocupare a forței de muncă (circa 36%). Ponderea mare a terenurilor agricole (62,1% față de 57,8 media pe țară), precum și solul fertil cu o bonitate medie de 63,8 grade sunt principalele avantaje ale RDS pentru o dezvoltare agricolă eficace.

Pe teritoriul RDS sunt circa 56 la sută din toate plantațiile de viță de vie din țară. 84 la sută din suprafața terenurilor de viță de vie existente în RDS sunt soiuri tehnice și doar 16 % soiuri de masă. Clima favorabilă și tradițiile bogate au condiționat specializarea acestei regiuni în producerea strugurilor ca materie primă pentru fabricarea vinului de calitate. Circa 60 la sută din toți strugurii produși în țară sunt recoltați în regiune. RDS poate fi evidențiată și ca regiunea unde roada medie la hectar a strugurilor produși este cu mult peste media pe țară. În perioada analizată 2009-2014 acest indicator depășește media pe țară cu circa 8 chintale la hectar. În raioanele Cantemir și Cahul roada medie de struguri la hectar variază de la an la an în jurul cifrei de 80 chintale la hectar, în comparație cu circa 50 chintale media pe țară.

Deși cultivate pe terenuri mici în comparație cu RDN și RDC, roada medie la hectar la producerea legumelor de câmp în RDS este cu mult peste media pe țară. În medie pe ultimii 4 ani, 2011-2014 în RDS au fost obținute 157 chintale la hectar de legume, în comparație cu 87 în RDN și 77 în RDC.

În ultimul timp asistăm la un proces intens de plantare a livezilor și pomușoarelor în regiune. Accesul limitat la surse de apă pentru irigare rămâne a fi cea mai mare provocare pentru sprijinirea sectorului agricol din RDS. Lipsa în regiune a infrastructurii de colectare, păstrare și comercializare a producției agricole face ca producătorii să-și comercializeze producția la prețuri scăzute în sezonul de producere, fapt ce scade din rentabilitatea acestei ramuri importante pentru RDS.

RDS are un potențial de dezvoltare a unor ramuri a **sectorului zootehnic** tradiționale pentru zona de sud a țării. Creșterea ovinelor și caprinelor este principala îndeletnicire a crescătorilor de animale din RDS. Circa 35% din efectivul de ovine și caprine din țară este concentrat în RDS. Aici se produce circa 56% din lână, sau circa 3 kg/10aie în comparație cu 1 kg în alte regiuni. În perioada 2011-2014 urmărim o creștere a efectivului de animale cu 8 la sută și a producerii de lână cu 9%. O provocare pentru dezvoltarea acestei ramuri este reabilitarea pășunilor, care în ultimul timp din cauza secetelor îndelungate au degradat considerabil. Pentru economia regională este important ca produsele acestei ramuri să fie valorificate în industrie și ramurile conexe. În RDS se produce peste 50 la sută din lână produsă în RM și circa 22 la sută din ouă.

Una din cele mai mari provocări ale sectorului agricol din RDS este fragmentarea excesivă a terenurilor, accesul limitat la apă pentru irigare și lipsa unei infrastructuri de irigare, potențialul financiar redus al producătorilor agricoli pentru a reinvesti în ramură, rata înaltă la credite bancare, incapacitatea de a investi în tehnologii noi de producere, competitivitate redusă a producției pentru piețele externe, cooperarea slabă între producători pentru a promova produsele lor pe piețele externe, lipsa întreprinderilor specializate de achiziționare a producției agricole de la populație și GT, etc. Sunt necesare eforturi în vederea creșterii competitivității producătorilor agricoli pentru a putea concura pe piețele externe. Un domeniu nevalorificat în RDS este agricultura ecologică, care ar putea ocupa un segment important pe piața multor țări ale lumii.

În **sectorul industrial** din RDS sunt concentrate doar 10 la sută din întreprinderile industriale din R Moldova. Acestea produc 3,8 la sută din valoarea producției industriale fabricate în țară (datele anului 2014). Intensitatea industrială măsurată în volumul producției fabricate de o întreprindere pe an demonstrează încă o dată să RDS este cea mai slab industrializată regiune din țară (3,4 mln lei față de 6,9 în RDC și 8,9 în RDN). În interiorul regiunii, Taraclia (11,7), Cantemir(6,0) și Cahul(3,5) sunt cele mai industrializate raioane.

Sectorul industrial din RDS este specializat preponderent în producerea vinurilor naturale (25% din total pe țară), a divinului (27%), fabricarea produselor de morărit și panificație, conservarea legumelor și fructelor, industria textilă, prelucrarea laptelui și a cărnii. Punctul forte în sectorul industrial al RDS este industria vinicolă, reprezentată de circa 60 fabrici de producere a vinurilor și a producției alcoolice. Potențialul de producere a fabricilor de vinuri din RDS la moment funcționale, este valorificat sub nivelul de 50 la sută. Printre cele mai recunoscute fabrici de vinuri din RDS se numără: vinăriile Purcari, Ștefan Vodă, Ciumai Taraclia, Basarabia L-Win Invest, Basarabeasca, Imperial Vin și Ampelos, Cantemir ș.a. RDS poate fi scoasă în evidență nu numai după cantitatea de vinuri și divinuri produse în țară, dar și după calitatea acestora. Vinăriile Purcari, Ciumai, Imperial Vin, Ampelos, sunt recunoscute departe de hotarele țării pentru vinurile de calitate fabricate care au cucerit medalii la cele mai prestigioase expoziții din lume.

Industria ușoară, sectorul fabricarea articolelor de îmbrăcăminte a RDS este reprezentat de întreprinderea "Tricon" SA – Cahul, specializată în producerea articolelor tricotate, confecțiilor și articolelor de ciorăpărie. 90% din producția acestei întreprinderi este îndreptată la export.

În ultima perioada există inițiative private sporadice de a revitaliza industria agro - alimentară prin construcția de mini fabrici de producere a mezelurilor, de panificație, de prelucrare a fructelor. Acestea, însă, nu creează un număr substanțial de locuri de muncă și nici nu pot influența puternic dezvoltarea economică a regiunii datorită caracterului sporadic și a impactului mic asupra regiunii.

Una din provocările RDS rămîne a fi specializarea inteligentă a regiunii, care poate asigura dinamizarea domeniilor de excelență, punând în valoare atuurile economice, forța de muncă și maximizând avantajele comparative. La moment, una din astfel de specializări este crearea de clustere agro-alimentare și susținerea inițiativelor private din acest sector pentru ca regiunea să nu fie un simplu furnizor de materie primă, dar să dezvolte afaceri conexe, iar lanțul valoric agro-alimentar să sporească profitul regiunii.

Sectorul serviciilor în Regiunea Sud este reprezentat în principal de companiile din comerțul cu ridicata și amănuntul precum și servicii cu plată prestate populației din regiune. Contribuția cea mai mare revine comerțului, telecomunicațiilor și serviciilor financiare. Ponderea comerțului în ocuparea forței de muncă în RDS constituie 15%. Cele mai multe unități de comerț sunt înregistrate în raioanele Cahul, Cimișlia și Căușeni. Ramura **construcțiilor** angajează doar 2 % din toți angajații din economia regiunii în comparație cu 6% la nivel național. Valoarea lucrărilor de construcții realizate în antrepriză în RDS constituie doar 3,3% din valoarea acestor lucrări realizate total în RM.

Turismul. Deși are concurenți puternici în acest sector, RDS are potențial și avantaje prin specificul caracteristic pentru a ocupa nișa sa pe piața acestui tip de servicii.

Activitatea turistică este bine susținută de un valoros potențial reprezentat prin:

- a) cele mai vestite vinării de pe teritoriul țării – vinăriile „Purcari” (cea mai veche vinărie din RM), „Ciumai”, „Et Cetera”, toate 3 incluse în „Drumul vinului”;
- b) stațiunea balneo-sanatorială recunoscută în Moldova și peste hotarele țării – „Nufărul Alb” din or. Cahul cu izvoare minerale și termale unice după efectul lor curativ;
- c) centrul de medicină Speranța–Lifestyle din Leova, unde se promovează un tratament medical integrat, într-un cadru natural splendid, dezvoltând și programe de educație pentru sănătate;
- d) cele mai mari lacuri din R Moldova, Manta și Beleu din raionul Cahul, care formează rezervația științifică ”Prutul de jos”, o zonă unică după flora și fauna diversă;
- e) monumentul istoric de arhitectură din secolele XVI-XVIII inclus în patrimoniul UNESCO, biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni și alte obiective de interes pentru potențialii turiști.

Un șir de evenimente culturale organizate în RDS pot spori interesul pentru vizitatori și turiști. RDS este interesantă pentru specificul etno-cultural al bulgarilor din Taraclia și a găgăuzilor din regiunea învecinată UTAG.

Infrastructura turistică a RDS este asigurată de 20 hotele funcționale, un șir de pensiuni și tabere turistice. În regiune nu este nevalorificat potențialul turismului agrar. Investițiile în reamenajarea unităților de cazare abandonate (tabere estivale și hoteluri rurale) sau construcția altor noi (pensiuni tradiționale, moteluri) pot fi o bună oportunitate pentru business-ul turistic pe lângă atracțiile din

regiunea sudică. Pentru a se informa despre specificul turistic al RDS cititorul este îndemnat să consulte ghidul turistic "Vizitați Regiunea de Dezvoltare Sud".¹⁵

Zonele economice libere. Regiunea de Dezvoltare Sud prin cele 3 zone economice libere înregistrate: ZEL "PILG Giurgiulești", ZEL "Tvardița" și ZEL "Taraclia" oferă oportunitatea agenților economici, care își propun sau desfășoară activitatea de producție de mărfuri destinate exportului, de a beneficia de un regim fiscal și vamal special. La moment potențialul ZEL din RDS nu este valorificat suficient. În ultima perioadă de timp s-a investit mult în reabilitarea căilor de acces către aceste zone importante din regiune pentru a oferi posibilitatea atât investitorilor locali cât și celor din afară orientați spre export, să se localizeze și să-și desfășoare activitatea în aceste zone.

Investițiile în active materiale pe termen lung DRS este regiunea cu cele mai mici investiții în active materiale pe termen lung pe cap de locuitor. Deși în ascensiune față de anul 2012 cu 64 la sută, nivelul investițiilor înregistrate în anul 2014 pe cap de locuitor în RDS de 2,76mii lei și este cu 5 la sută mai mic în comparație cu RDC, cu 10 la sută mai mic ca în RDN și de 5,8 ori mai mic ca în mun. Chișinău. Ponderea surselor din bugetul de stat în investiții este de circa 18 la sută, din bugetul local este de circa 11 la sută și circa 71 la sută o constituie investițiile din alte surse (mijloace proprii ale agenților economici, ale populației, surse din străinătate, alte surse).

Un impediment semnificativ pentru dezvoltarea regională și atragerea de investiții în diferite domenii de activitate a regiunii este starea deficientă a infrastructurii. Participarea slabă a autorităților locale la promovarea oportunităților investiționale în diferite sectoare ale regiunii este și acesta un factor care frânează dezvoltarea regiunii.

Atragerea investitorilor de toate tipurile și dezvoltarea potențialului de producere în regiune este o oportunitate de dezvoltare, care necesită efort pentru crearea de condiții necesare potențialilor investitori și asigurarea cu forță de muncă calificată. Un avantaj în atragerea investițiilor în regiune l-ar putea constitui crearea unui centru de informare pentru potențialii investitori.

2.10. Nivelul de trai al populației

Disparitățile existente în dezvoltarea social-economică a regiunilor sunt reflectate și de nivelul sărăciei. Astfel, la nivelul regiunii de sud în anul 2013 sa înregistrat cel mai mare grad al sărăciei absolute, 18,9% în comparație cu 17 în RDC și 12,9 în RDN¹⁶ Deși aflată într-o descreștere continuă de la 38% în 2009 până la 18,9% în 2013 se datorează în mare parte unor factori ca remitențele și prestațiile sociale alocate de stat. Circa 84% din toți săracii provin din mediul rural. Sărăcia în spațiu rural este asociată cu nivel redus de modernizare și cu viața economică dominată de agricultură. Cauzele principale ale sărăciei rurale sunt vulnerabilitatea sectorului agricol, insuficiența de alternative ocupaționale în alte sectoare economice.

În anul 2014 la nivelul RDS sau înregistrat cele mai mici valori ale venitului mediu lunar pe cap de locuitor în comparație cu cele 3 zone: Chișinău, Nord și Centru și a constituit 1526,6 lei în comparație cu 2292,6 în Chișinău, 1697,2 în Nord și corespunzător 1564,3 lei în zona de Centru. În decursul ultimilor 5 ani, 2009-2014, la nivelul regiunii de sud deși urmărim o creștere substanțială (circa 57%) a veniturilor medii lunare pe cap de locuitor în valori absolute, în termeni reali acestea în cel mai bun caz constituie 50 la sută din valoarea absolută. Analiza structurii veniturilor medii

¹⁵ Ghidul turistic poate fi descărcat aici

¹⁶ Raportul privind sărăcia în Republica Moldova elaborat de Ministerul Economiei. Calculele sunt efectuate pe zone statistice. În zona de sud este inclusă și UTAG.

lunare disponibile pe o persoană din RDS în anul 2014 după sursa de venit demonstrează o pondere destul de înaltă a veniturilor din remitențe și din prestațiile sociale. În sumă aceste 2 tipuri de venituri alcătuiesc circa 46 la sută din veniturile totale medii lunare. Acest lucru demonstrează că avem în continuare o societate care este bazată pe consum și mai puțin pe producere.

În anul 2014 la nivelul regiunii de sud au fost înregistrate cele mai mici cheltuieli de consum medii lunare pe o persoană, circa 1579 lei, față de 2375 în mun. Chișinău, 1682 în zona de nord și 1651 în zona de centru. Este de menționat că cheltuielile mici pentru o persoană nici de cum nu demonstrează costuri mai ieftine în regiunea de sud a țării, dar invers, demonstrează limitări din partea populației pentru a se încadra în veniturile destul de mici pe care le au. Cea mai mare parte a cheltuielilor în anul 2014 a fost destinată acoperirii necesarului de consum alimentar (48%) sau cu 30 la sută mai mari ca în anul 2009, după care urmează cheltuielile pentru întreținerea locuinței (19,6%) sau cu 43 la sută mai mari ca în anul 2009. În timp ce în perioada 2009-2014 veniturile au crescut cu 57 la sută, rata de creștere a cheltuielilor a fost de 60%. Așa dar, urmărim în ultimul timp o creștere a cheltuielilor populației din contul economiilor anterioare, care ca regulă urmau să fie îndreptate în investiții, care la rândul său sunt esențiale pentru viitoarea producție, pentru viitoarele venituri și pentru consumul viitor.

Unul din indicatorii utilizați în compararea regiunilor și localităților este Indicele de Deprivare a Ariilor Mici, calculat de Ministerul Economiei după o metodologie specială în baza datelor colectate din mai multe surse. Actualmente acest indicator pentru anul 2014 este în proces de elaborare. Pentru a face anumite concluzii vis-a-vis de situația în anumite sectoare a fost elaborată Anexa K la prezentul document, unde cei mai relevanți indicatori sunt reflectați la nivel de Țară dezagregați pe regiuni de dezvoltare, dar și pe regiunea de sud, fiind dezagregați pe raioane.

III. ANALIZA SWOT

Privire de ansamblu

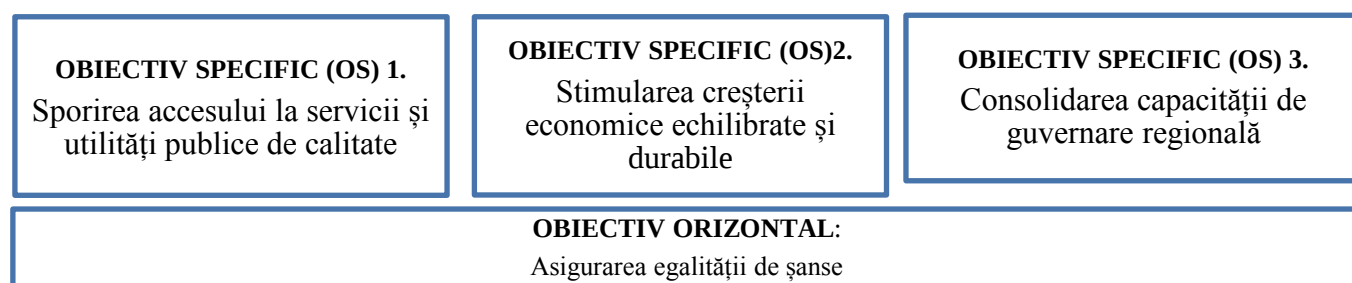
Analiza SWOT este o metodă de planificare strategică utilizată în SDR pentru a evalua punctele forte, punctele slabe, oportunitățile și pericolele specifice RDS. Această analiză ne-a permis să ne creăm un tablou cuprinzător și o înțelegere structurată a factorilor pozitivi și negativi ce determină dezvoltarea Regiunii Sud.

Puncte forte	Puncte slabe
+ Ieșire la Dunăre și existența Portului Internațional Giurgiulești + Condiții climaterice și pedologice prielnice pentru viticultură, pomicultură, culturile etero-oleaginoase și zootehnie + Condiții climaterice prielnice pentru valorificarea energiei solare + Forță de muncă ieftină + Tradiții bogate și infrastructura relativ bine dezvoltată în domeniul vitivinicol + Sanatoriul «Nufărul Alb» și resursele de ape minerale + Zonele umede din RDS + Diversitatea lingvistică și culturală în zona de sud a Republicii Moldova. + Existența Strategiei de Gestionare Integrată a Deșeurilor Solide în RDS și a 3 studii de fezabilitate pentru 3 subregiuni	- Emigrarea populației din regiune - Dependență de importul resurselor energetice - Ineficiență energetică - Infrastructura de transport subdezvoltată - Nivel redus de asigurare cu servicii de aprovizionare cu apă și de canalizare - Acces limitat la resurse acvatice pentru irigare și apă potabilă calitativă - Sistemul deficient de gestionare a deșeurilor - Infrastructura de colectare, procesare și păstrare a producției agricole slab dezvoltată - Sectorul industrial subdezvoltat - Atractivitatea turistică redusă - Gradul redus de localizare a agenților economici în regiune - Absența unei instituții în regiune, care ar oferi servicii de consultanță pentru investitori - Nivelul de trai scăzut în regiune
Oportunități	Riscuri
• Aderarea la UE • Politicile de dezvoltare regională în UE și R. Moldova • Vecinătatea cu UTA Găgăuzia în dezvoltarea proiectelor inter-regionale • Cadrul legislativ favorabil pentru crearea parcurilor industriale • Programele naționale de atragere a remitențelor • Progresul tehnologic în domeniul surselor alternative de energie • Cererea ridicată pe piața europeană pentru produsele agricole ecologice • Valorificarea râurilor Prut și Nistru ca surse de apă de suprafață	▪ Instabilitatea politică la nivel național ▪ Șocuri energetice externe ▪ Deșertificarea, creșterea frecvenței calamităților naturale și stărilor de vreme extreme ca rezultat al proceselor de schimbare a climei ▪ Concurența neloială a produselor din import generată de pătrunderea pe piața regională a produselor mai puțin calitative, cu prețuri de dumping ▪ Reducerea cotei pe piața produselor agroalimentare din Uniunea Economică Euro asiatică ▪ Lipsa unei viziuni clare la nivel central privind sinergia utilizării fondurilor bugetare pentru dezvoltare

IV. OBIECTIVUL GENERAL ȘI OBIECTIVE SPECIFICE

Rezultatele și concluziile extrase în urma analizei socio-economice a regiunii și a analizei SWOT au permis fundamentarea perspectivelor pe termen mediu și lung în dezvoltarea regiunii, cu accent pe acțiunile care pot stimula potențialul și avantajele regiunii, pot reduce provocările și constrângerile, contribuind la apariția unor efecte multiple asupra diverselor sectoare de dezvoltare.

Obiectivul general al SDR Sud este **dezvoltarea echilibrată și durabilă a RDS**, care va avea ca impact sporirea nivelului de trai al populației, diminuarea disparităților intraregionale și creșterea coeziunii teritoriale. Pentru atingerea acestui obiectiv sunt necesare investiții enorme. Ținând cont de sursele financiare limitate și de necesitatea de a investi în domeniile-cheie de dezvoltare a regiunii pentru perioada 2016-2020 au fost stabilite următoarele 3 obiective specifice și 1 obiectiv orizontal:

Obiectivele specifice sunt dezagregate în măsuri, care catalizează intervențiile pe domenii de dezvoltare, contribuind la dezvoltarea sectoarelor capabile să amplifice eforturile de dezvoltare regională. Obiectivul orizontal "egalitatea de șanse" prevede asigurarea participării depline a fiecărei persoane la viața economică și socială fără deosebire de origine etnică, sex, religie, vîrstă, dizabilități. Acest obiectiv în SDR Sud presupune abordarea integratoare și tratarea egală și nediferențiată a tuturor categoriilor sociale în accesul lor la bunuri și servicii regionale.

4.1 Obiectivul specific 1. Sporirea accesului la servicii și utilități publice de calitate

Justificare.

Nivelul de trai al cetățenilor depinde, în mare măsură, de calitatea și accesibilitatea serviciilor publice locale. Situația din ultimele decenii caracterizată prin insuficiența investițiilor în infrastructura publică a dus la deteriorarea obiectelor de infrastructură: drumuri, rețele de apeduct și canalizare, clădiri publice ș.a. Aceasta a amplificat disparitățile între Chișinău și regiuni, dar și între localitățile urbane și rurale din interiorul regiunii. Pentru a revitaliza situația sunt necesare intervenții prompte.

Un domeniu important de intervenții este alimentarea cu apă și canalizare, care trebuie să sporescă ponderea utilizării apelor de suprafață din regiune și cooperarea intercomunitară pentru sporirea calității serviciilor și consolidarea operatorilor regionali. Foarte important este și domeniul de modernizare a drumurilor, care va crește mobilitatea și conectivitatea intra- și interregională. La moment, din cauza deteriorării avansate a infrastructurii rutiere costurile de transport sunt exagerate, limitînd mișcarea bunurilor și persoanelor. Se planifică identificarea unor coridoare rutiere de importanță regională de pe teritoriul RDS, care urmează a fi reabilitate cu sprijinul Băncii Mondiale.

Un domeniu la fel de important este managementul deșeurilor solide, orientat spre dezvoltarea infrastructurii și eficientizarea managementului DMS în corespundere cu prevederile ”Strategiei de gestionare a deșeurilor pentru RDS”. Este imperativă și sporirea eficienței energetice a clădirilor și spațiilor publice prin implementarea metodelor de eficientizare energetică a clădirilor publice, precum și utilizarea surselor regenerabile de energii, pentru minimalizarea costurilor de întreținere a instituțiilor publice și protejarea mediului înconjurător.

În concluzie, putem menționa, că măsurile planificate pentru atingerea obiectivului specific 1 vin să contribuie la îmbunătățirea infrastructurii de importanță regională și eficientizarea modului de organizare a serviciilor publice în RDS. Ele vizează serviciile din domeniul AAP, MDS, EE și DRL. Inițiativele proiectate au ca fundament Programele Regionale Sectoriale în AAC, DRL și EE, dar și strategii regionale și studii de fezabilitate, elaborate pentru a sprijini dezvoltarea regională în RDS. În mare parte, măsurile și acțiunile stipulate se bazează pe cooperarea intercomunitară și regionalizarea serviciilor, mecanisme care conduc la îmbunătățirea performanțelor în diverse sectoare.

Măsura 1.1. Modernizarea, extinderea și regionalizarea serviciilor de aprovizionare cu apă și canalizare.

Măsura dată implica acțiuni orientate spre extinderea acoperirii cu servicii de alimentare cu apă și sanitație, îmbunătățirea infrastructurii și calității serviciilor și eficientizarea operațională a serviciilor de AAC. În implementarea măsurii și pentru obținerea rezultatelor imediate în creșterea numărului populației cu acces la servicii îmbunătățite de AAC va fi promovată abordarea etapizată privind dezvoltarea serviciilor stabilită în Programul Regional Sectorial în domeniul AAC elaborat în corelare cu prevederile Strategiei naționale de AAC(2014).

În interiorul Regiunii de Dezvoltare Sud se înregistrează discrepanțe semnificative cu referire la serviciile de aprovizionare cu apă și canalizare. Raioanele Cantemir și Leova ocupă ultimele poziții după densitatea rețelelor de apă și canalizare, precum și după consumul de apă. Persistă nevoia de a moderniza anumite porțiuni din sistem, mai ales în raioanele Taraclia și Cantemir, unde doar 85% din sistemul existent poate fi declarat funcțional. Calitatea apei este mai scăzută în raioanele Basarabeasca și Taraclia. Prin urmare, raioanele menționate au nevoie sporită de investiții în infrastructura de AAC. Referitor la sursele de apă potabilă, se recomandă ca investițiile să fie orientate atât spre valorificarea apelor de suprafață precum râurile Prut și Nistru în raioanele cu acces la aceste surse, precum și a surselor de apă subterane. Existența unui operator de AAC puternic trebuie considerată ca o precondiție pentru realizarea unor investiții durabile

Pe lângă componenta de infrastructură proiectele înaintate de APL în acest sector ar trebui să conțină elemente ce țin de planificarea locală integrată, îmbunătățirea managementului operatorului de servicii, cooperarea intercomunitară în vederea asigurării unui serviciu de calitate și elemente de conștientizare a populației.

Măsura 1.2. Reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și locale.

Se referă la acțiuni ce vizează îmbunătățirea infrastructurii rutiere, sporirea conexiunii și mobilității intra- și inter-regionale cu accent pe drumurile, care pot încuraja dezvoltarea economică a regiunii și asigura accesul populației la serviciile publice regionale. În implementarea măsurii și pentru obținerea rezultatelor vizibile în sporirea accesibilității și mobilității în regiune va fi promovată abordarea privind dezvoltarea sectorului stabilită în Programul Regional Sectorial în domeniul Drumuri regionale și Locale. Sunt încurajate investițiile în reabilitarea coridoarelor de drum care

asigură conexiunea către localitățile și infrastructură de primă importanță (educațională, de sănătate, economică, turistică, etc.), precum și către centre raionale și orașe. Prioritate se va da modernizării drumurilor care au cel mai mare impact asupra dezvoltării regionale și care satisfac în mod simultan necesitățile și interesele unui număr cât mai mare de populație, prin conectare la rețeaua de drumuri naționale. În contextul implementării prevederilor Strategiei de management integrat al deșeurilor solide din RDS, sunt încurajate investițiile care asigură accesul la gunoiștile tranzitorii care vor fi amenajate în prima etapă de implementare a strategiei.

Măsura 1.3. Dezvoltarea unui sistem de management integrat al deșeurilor solide.

Măsura dată presupune activități menite să contribuie la eficientizarea managementului deșeurilor menajere solide în RDS prin dezvoltarea infrastructurii de management a DMS, cooperarea intercomunitară în vederea construirii unui sistem eficient de management a deșeurilor, promovarea practicilor de colectare selectivă a deșeurilor, sporirea calității și eficienței serviciilor operatorilor regionali din domeniu, etc. În calitate de platformă pentru inițiativele planificate este ”Strategia de gestionare a deșeurilor pentru RDS” și studiile de fezabilitate pentru cele 3 subregiuni. În conformitate cu strategia sectorială în RDS a fost creată Asociația pentru Managementul Deșeurilor aprobată de CRD Sud.

La prima etapă de implementare a strategiei sunt încurajate investițiile axate pe dezvoltarea serviciilor de salubritate în zonele urbane precum și extinderea acestora din zonele urbane spre zonele rurale limitrofe. Este susținută și organizarea acestui tip de servicii în localitățile rurale prin crearea de parteneriate intercomunitare pe o arie de acoperire extinsă. De asemenea sunt salutate proiectele care prevăd amenajarea gunoiștilor tranzitorii cu condiția lichidării unor gunoiști din raza de deservire, precum și procurarea de echipament necesar în procesul de dezvoltare a serviciului.

Pe lângă componenta de infrastructură proiectele înaintate de APL în acest sector ar trebui să conțină elemente ce țin de planificarea locală integrată, îmbunătățirea managementului operatorului de servicii, cooperarea intercomunitară în vederea asigurării unui serviciu de calitate și elemente de conștientizare a populației.

Măsura 1.4. Sporirea eficienței energetice a clădirilor și spațiilor publice.

Măsura dată vizează activități ce duc la sporirea eficienței energetice a clădirilor publice din sectorul educațional, medical, administrativ, social, etc., precum și a spațiilor publice. Măsura are la bază prevederile Programului Regional Sectorial în Eficiență Energetică pentru Regiunea de Dezvoltare Sud aprobat de CRD Sud prin decizia 01/1 din 14 februarie 2014. Pentru realizarea acestei măsuri sunt încurajate inițiativele de eficientizare energetică a clădirilor publice, care substanțial contribuie la atingerea țintei regionale și corespunzător a celei naționale de economisire a energiei, prevăzută în PRS și în Programul Național de Eficiență Energetică 2011-2020. Eficientizarea energetică a clădirilor publice prevede un complex de acțiuni care țin atât de infrastructură cât și de managementul energetic al acestor bunuri publice. Ținând cont de costurile estimative mari ale acestor proiecte complexe, este posibilă divizarea acestora în subproiecte mici, dar cu condiția obligatorie de respectare a consecutivității etapelor prevăzute în PRS în domeniul EE.

Pentru sporirea eficienței energetice a spațiilor publice va fi promovată aplicarea la FNEE și alte surse de finanțare naționale și internaționale. Realizarea acestei măsuri pe lângă economisirea energiei vine să reducă povara bugetelor locale prin reducerea cheltuielilor pentru energia electrică și termică utilizată și important, sporirea confortului beneficiarilor.

4.2 Obiectivul specific 2. Stimularea creșterii economice echilibrate și durabile

Justificare.

Progresul în dezvoltarea regională a RDS poate fi atins, în mare parte, prin asigurarea creșterii economice durabile, ca motor al dezvoltării regiunii. Dezvoltarea economică constantă și echilibrată poate genera resurse financiare, ce pot fi reinvestite în regiune, inclusiv pentru ameliorarea problemelor sociale. Zonele de intervenție și măsurile planificate vin să stimuleze dezvoltarea sectorului economic al RDS și să diminueze impactul celor mai grave probleme printre care: numărul redus de întreprinderi în regiune, grad scăzut de ocupare a forței de muncă, rată înaltă a șomajului, exodul masiv al populației apte de muncă, agricultură neperformantă ș.a. Deoarece necesarul de investiții pentru soluționarea acestor probleme este extrem de mare, în strategie se planifică intervențiile și acțiunile prioritare, care vor produce efecte la nivel teritorial și impact generat asupra calității vieții locuitorilor.

Realizarea unei dezvoltări regionale echilibrate și durabile depinde, în mare măsură, de nivelul național, de calitatea și stabilitatea mediului juridic și de cadrul instituțional adecvat, iar pe plan local și regional de capacitatea de mobilizare a tuturor actorilor implicați în susținerea și implementarea unor proiecte de dezvoltare cu impact regional. Realizarea activităților măsurii 2.1 ”Identificarea și planificarea dezvoltării centrelor urbane” va depinde în mod substanțial de mecanismul național de identificare și consolidare a rețelei de centre urbane cu potențial crescut de dezvoltare și orientarea proiectelor investiționale către consolidarea infrastructurii acestora, astfel încât să impulsioneze procesele economice în regiune.

Pentru perioada 2016-2020 se planifică elaborarea Programului regional sectorial de dezvoltare economică a RDS, care va stabili instrumentele operaționale de dezvoltare a domeniului economic, asigurând baza necesară pentru implementarea politicilor economice în regiunea de sud. Un alt program sectorial va fi elaborat și pentru domeniul turismului, avînd ca scop identificarea mecanismelor de valorificare a potențialului turistic regional, care ar putea propulsa dezvoltarea sectorului economic.

Creșterea potențialului sectorului agrar în mediul rural, este, de asemenea, un domeniu de intervenție în cadrul acestui obiectiv. Activitățile proiectate reprezintă soluții pentru reducerea sărăciei și ridicarea standardelor de viață în zonele rurale, acolo unde locuiește peste 70 la sută din populația regiunii, iar agricultura este principala ocupație și sursă de venituri. Măsura vizează acțiuni care pot spori profitabilitatea sectorului agrar și consolida potențialul agro-industrial al regiunii. Premisele actuale legate de politica de armonizare a politicilor comerciale cu normele UE promovată de guvern, Acordul de Liber Schimb cu UE, implementarea unor proiecte în regiune, care au ca rezultat reabilitarea sistemelor de irigare ș.a. în sinergie cu activitățile stipulate în cadrul măsurilor SDR Sud vor contribui la creșterea eficienței agriculturii regionale și fortificarea durabilității economice a regiunii.

Pentru o dezvoltare sustenabilă a RDS vor fi dezvoltate acțiuni și proiecte de consolidare a infrastructurii de afaceri. Actualmente numărul de structuri de sprijinire a afacerilor este destul de mic, volumul investițiilor atrase și numărul de locuri de muncă create fiind departe de așteptări. Pentru a impulsiona dezvoltarea sectorului IMM-urilor și crearea unor noi afaceri trebuie avute în vedere extinderea infrastructurii actuale de sprijinire a afacerilor, precum, și diversificarea gamei de servicii oferite de către aceasta. Intervențiile în domeniul dezvoltării economice se vor desfășura prin intermediul proiectelor regionale strategice, care au fost identificate, selectate și prioritizate

împreună cu partenerii regionali, plecând de la ideea de concentrare teritorială și impact regional sporit.

Măsura 2.1. Identificarea și planificarea dezvoltării centrelor urbane

În cadrul măsurii sunt planificate activități, care vor stimula dezvoltarea economică locală în baza polilor de creștere regionali. Instituțiile de dezvoltare regională din RDS, cât și actorii sociali interesați printre care autoritățile publice locale de nivel I și II, vor fi implicați în elaborarea politicii naționale privind centrele urbane de dezvoltare și stabilirea criteriilor de determinare a centrelor urbane, care pot asigura transferul procesului de dezvoltare din zonele dezvoltate spre cele defavorizate.

Pentru orizontul de timp de 5 ani (perioada 2016-2020) se planifică ca în regiunea de sud să fie realizate acțiuni în două domenii prioritare:

- ajustarea documentelor de politici sectoriale cu prevederile politicii publice privind centrele urbane de dezvoltare
- planificarea spațială a dezvoltării polilor de creștere cu zonele limitrofe ale acestora

Măsura 2.2. Planificarea dezvoltării economice și turistice a RDS

Pentru optimizarea investițiilor și dezvoltarea unor proiecte durabile în două sectoare importante: economie și turism, și, în conformitate cu Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2016-2020 vor fi elaborate Programele Regionale Sectoriale în domeniile vizate. Elaborarea PRS-urilor în domeniul economie și turism va permite identificarea ariilor de intervenție în dezvoltarea economică și identificarea priorităților de dezvoltare a potențialului turistic al RDS. În același timp, în PRS-uri vor fi stabilite viziunile, obiectivele și direcțiile de dezvoltare a acestor două sectoare, dar și potențialele proiecte ce pot fi realizate pe termen scurt și mediu. Prin elaborarea PRS-urilor va fi consolidat procesul de planificare și programare a dezvoltării regiunii în aceste domenii specifice.

Măsura 2.3. Dezvoltarea serviciilor și infrastructurii de suport în afaceri

Principalele intervenții se axează pe dezvoltarea infrastructurii de susținere a afacerilor și consolidarea spectrului de servicii prestate. Pe de o parte, urmează a fi create noi obiecte de infrastructură economică de tipul parcurilor industriale, zonelor economice libere, incubatoarelor de afaceri, cluster – lor, centrelor de consultanță în afaceri, etc, pe cealaltă parte, va fi susținut efortul de întărire și fortificare a infrastructurii de suport existente prin diversificarea spectrului de servicii prestate pentru a răspunde nevoilor antreprenorilor. Dezvoltarea infrastructurii de suport în afaceri va fi realizată în conformitate cu rezultatele evaluării regionale și a programării prin intermediul Programului Regional Sectorial în Economie.

Actualmente în RDS nu există nici un parc industrial. Sunt încurajate proiectele de creare și reabilitare a infrastructurii parcurilor industriale care se vor lansa în regiune. Elaborarea proiectelor de acest gen trebuie să fie precedate de obținerea prin hotărâre de guvern a titlului de parc industrial. La fel, pînă la realizarea acestor proiecte urmează de calculată fezabilitatea investiției, cu precădere analiza forței de muncă disponibile în zonele de interes, precum și a investitorilor interesați în inițierea afacerilor în aceste parcuri industriale.

Sunt încurajate investițiile în crearea și dezvoltarea incubatoarelor de afaceri. Dacă ținem cont de potențialul de infrastructură, uman și de utilități existent în raioanele Cahul și Taraclia putem concluziona că investiția în aceste 2 raioane va genera cea mai mare rentabilitate. În același timp

situația precară din raionul Cantemir la capitolul antreprenoriat și mediul de afaceri și consecințele acesteia, argumentează necesitatea investițiilor pe acest segment în raionul Cantemir.

Nu este valorificat astăzi pe deplin nici potențialul zonelor economice libere din RDS. Atragerea investitorilor de toate tipurile și crearea potențialului de producere în regiune este o oportunitate de dezvoltare, care necesită efort în vederea creării de condiții adecvate potențialilor investitori, inclusiv forță de muncă calificată. Ar fi un avantaj pentru a atrage investiții în regiune și crearea unui centru de informare pentru potențialii investitori.

Toate acțiunile proiectate urmează să contribuie la sporirea intensității antreprenoriale în regiunea de sud, punând în valoare potențialul și oportunitățile economice ale regiunii.

Măsura 2.4. Crearea și dezvoltarea infrastructurii de colectare, păstrare, prelucrare și comercializare a producției agricole;

Măsura dată stipulează activitățile, care pot facilita dezvoltarea infrastructurii industriale regionale și crearea condițiilor de procesare a produselor horticoale în perioada de post-recoltare prin crearea unor centre și dotări de prelucrare, păstrare, refrigerare, sortare, calibrare, ambalare și stocare a produselor agricole pentru păstrarea frigorifică, aceasta îmbunătățind substanțial competitivitatea produselor și obținerea de către producătorii agricoli a profiturilor anul înapoi. Măsura mai include și acțiuni de creare a piețelor agricole, caselor de ambalare, abatoarelor, punctelor de uscare a fructelor, cât și altor dotări, care pot sprijini valorificarea produselor specifice obținute din ramurile agriculturii: cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Acest gen de proiecte și aplicarea acestora la fonduri publice (FNDR) impune crearea de parteneriate public private cu cotă parte a APL în valoarea totală a investiției.

Măsura 2.5. Facilitarea activităților de cercetare și inovare

Una din măsurile Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională 2020 este Dezvoltarea economiei regionale bazate pe inovare, care trebuie să ducă la diversificarea structurii activităților economice a regiunilor și impulsivitatea utilizării metodelor inovative în activitatea de antreprenoriat. Situația actuală se caracterizează prin:

- lipsa dotărilor și inițiativelor, care pot capitaliza performanțele științifice modeste;
- lipsește masa critică de resurse umane: număr redus de cercetători, implicarea insuficientă a doctoranzilor și post-doctoranzilor în activități de cercetare pe domenii de interes regional;
- lipsa inițiativelor de atragere a tinerilor talentați spre cariera de cercetare;
- inexistența unor organizații performante de cercetare;
- nu sunt inițiate parteneriat largi pentru inovare.

În domeniul cercetării și inovării se aplică principiul ”resursele urmează excelența”, de aceea este indicat ca în promovarea acțiunilor să fie implicate instituțiile prezente în RDS: Universitatea de Stat ”B. P. Hasdeu” din Cahul, Universitatea din Taraclia, Camerele de Comerț și Industrie, companiile mari, inclusiv cele cu capital străin, ONG-uri din regiune, care printr-un parteneriat larg bazat pe știință, de tip ”public-public” sau ”public-privat” pot crea aglomerări geografice competitive de resurse umane, financiare și de creativitate. Unul din partenerii indicați pentru realizarea acestor inițiative este Academia de Științe a Republicii Moldova.

Pentru realizarea măsurii pot fi implementate acțiuni soft și hard legate de:

- explorarea domeniilor prioritare de inovare pentru RDS;

- crearea parteneriatelor largi pentru promovarea inițiativelor de inovare cu aplicabilitate în domeniul IMM-urilor;
- inițierea unor Centre de competențe, incubatoare de inovare, parcuri tehnologice;
- organizarea de concursuri pentru idei și proiecte inovative pentru implicarea tinerilor talentați în cercetare și stimularea soluțiilor inovatoare.

Acțiunile date pot contribui, în perspectivă, la sprijinirea procesului de modernizare a IMM-urilor prin realizarea intervențiilor în corespundere cu rezultatele cercetărilor regionale și aplicării inovațiilor.

Măsura 2.6. Modernizarea și promovarea obiectivelor cultural-turistice de importanță regională

Măsura dată prevede acțiuni soft și hard menite să asigure îmbunătățirea infrastructurii turistice regionale prin restaurarea și modernizarea obiectivelor turistice existente, cât și acțiuni de sporire a atractivității și vizibilității potențialului turistic regional. Destinațiile turistice cu potențial înalt, care astăzi atrag turiști din țară și din străinătate sunt: Sanatoriul „Nufărul Alb”, vinăriile incluse în „Drumul vinului” (Purcari și Ciurnai), rezervația științifică „Prutul de Jos”, lacul Belev, biserica „Adormirea Maicii Domnului” din or. Căușeni, ș.a. Sunt încurajate investițiile în renovarea altor obiective turistice, care fiind reabilitate vor intra în circuitul turistic al regiunii și a țării în întregime. Pentru a spori impactul activităților turistice și a produce o valoare adăugată este necesar ca unele proiecte dezvoltate în domeniul turismului să fie canalizate spre aceste destinații, ariile de intervenție fiind axate pe necesitățile lor specifice.

În cadrul măsurii ar putea fi dezvoltate inițiative care au ca finalitate promovarea potențialului turistic al RDS și sporirea vizibilității regiunii în context național și internațional.

Realizarea acțiunilor planificate va contribui la îmbunătățirea infrastructurii turistice de interes regional și promovarea RDS ca destinație turistică, având ca efect potențialul turistic sporit și creșterea numărului de vizitatori în regiune.

4.3 Obiectivul specific 3: Consolidarea capacității de guvernare regională

Justificare.

„Buna guvernare înseamnă asigurarea unui standard ridicat de civilizație și un trai decent”. În implementarea politicii de dezvoltare regională buna guvernare presupune un efort comun al tuturor actorilor care participă în procesul de DR: instituții de dezvoltare regională, CRD și ADR ; APL din regiune, sectorul privat și societatea civilă. O bună guvernare necesită implicare în procesul de luare a deciziilor, distribuirea corectă a responsabilităților actorilor implicați, precum și asigurarea transparenței acestui proces. Evaluarea intermediară a implementării SDR Sud 2010-2016 a scos în evidență unele probleme în procesul actual de guvernare la nivel de regiune. Percepția actuală precum că, ADR este instituția responsabilă aproape integral de implementarea politicii de DR în regiune, necesită a fi schimbată.

Îmbunătățirea capacității regionale de "guvernare" poate fi asigurată prin formarea de competențe a actorilor sociali implicați în implementarea politicii de dezvoltare regională și crearea condițiilor pentru aplicarea în regiune a modificărilor legale și normative care vor fi propulsate de noua paradigmă a dezvoltării regionale. Structurile vizate în cadrul acestui obiectiv sunt Agenția de Dezvoltare Regională Sud, Consiliul Regional pentru Dezvoltare Sud și autoritățile publice locale,

care printr-un dialog interinstituțional consolidat și o cooperare eficientă vor impulsiona implementarea politicii regionale la nivel regional și local.

Măsurile stabilite sunt menite să asigure îmbunătățirea capacităților și creșterea responsabilităților actorilor implicați în dezvoltarea regională, eficientizarea activității operaționale a ADR Sud și CRD Sud și consolidarea competențelor APL-urilor în gestionarea proiectelor regionale. Fortificarea APL-urilor și abilitarea lor în domeniile de cooperare inter-comunitară, elaborarea și gestionarea proiectelor regionale vine în conformitate cu prevederile reformei de descentralizare, care vizează creșterea autonomiei autorităților publice în dezvoltarea locală.

În cadrul acestui obiectiv un rol aparte revine activităților care vor îmbunătăți procesul de evaluare și monitorizare sistemică a documentelor de politici regionale, asigurând condiții adecvate pentru monitorizarea rezultatelor și stabilirea impactului politicii de dezvoltare regională, cât și pentru planificarea fundamentată a următoarelor etape în dezvoltarea regiunilor.

Măsura 3.1. Dezvoltarea capacităților actorilor de dezvoltare regională

Măsura se axează pe acțiuni care vor stimula creșterea nivelului competențelor actorilor dezvoltării regionale în domeniile aferente obiectivelor strategice de dezvoltare regională, dar nu numai. Acțiunile vizează sporirea capacităților membrilor CRD Sud și creșterea ”gradului de apartenență” a CRD Sud la regiunea pe care o reprezintă. Pentru implementarea eficientă a politicii regionale în RDS vor fi realizate acțiuni de formare profesională continuă a angajaților ADR Sud. În același timp, ADR Sud își propune să contribuie mai eficient la facilitarea procesului de căutare și identificare de către APL-urile din regiune a partenerilor pentru proiecte transfrontaliere și informarea operativă a acestora privind programele de cooperare transfrontalieră.

Măsura 3.2. Eficientizarea guvernării în implementarea politicilor regionale

Implică acțiuni menite să contribuie la sporirea eficienței activității operaționale a ADR Sud și CRD Sud. În acest scop, ADR Sud și CRD Sud va participa activ la perfecționarea cadrului legal și normativ din domeniul Dezvoltării Regionale prin oferirea de propuneri și recomandări.

Pentru o mai bună guvernare regională ADR Sud și CRD Sud vor planifica și monitoriza mai eficient gestionarea surselor financiare din FNDR, sporind în regiune transparența și accesul la informațiile de interes public. Prin misiunea sa ADR Sud va continua să asigure secretariatul pentru activitatea Consiliului de Dezvoltare Regională Sud, contribuind la crearea condițiilor adecvate pentru funcționarea și perfecționarea activității CRD Sud.

Măsura 3.3. Aplicarea sistemelor de evaluare și monitorizare a SDR

Sunt stabilite acțiunile care vor asigura procesul de evaluare și monitorizare sistemică a documentelor de politici regionale, în special, a Strategiei de Dezvoltare Regională Sud 2020. În acest sens, la nivel național va fi elaborat un mecanism de M&E, care urmează a fi aplicat la nivel regional. Mecanismul se bazează pe implicarea și cooperarea instituțiilor regionale și locale în planificarea și implementarea documentelor de politici și rolul acestora în procesul de monitorizare și evaluare a rezultatelor. Punerea în aplicare a acestui mecanism va contribui la îmbunătățirea statisticii regionale datorită implicării actorilor regionali în colectarea și generarea de date statistice.

Actorii de dezvoltare regională din RDS vor participa la identificarea mecanismului de M&E prin contribuția adusă în elaborarea Metodologiei de monitorizare și evaluare a documentelor de politici de dezvoltare regională, a Metodologiei de calcul a indicatorilor complecși și prognozarea pentru perioada de până la 2020.

Elaborarea și aplicarea sistemelor de M&E va eficientiza analiza, evaluarea și raportarea ADR Sud privind implementarea documentelor regionale: SDR Sud, Planul de acțiuni pentru implementarea SDR Sud, Planul Operațional Regional, Programele Regionale Sectoriale, oferind un cadru adecvat pentru viitoarele procese de planificare a dezvoltării regionale.

Ținând cont de constrângerile existente este important de a gândi acțiunile care pot fi întreprinse în vederea minimizării riscurilor în implementarea strategiei (vezi tabelul 2)

Tabel 2. Matricea de impact și probabilitate a riscurilor în imlementarea SDR Sud

<i>Riscul</i>	<i>Impact</i>	<i>Probabilitate</i>	<i>Acțiuni</i>
Politic			
Abandonarea cursului politicii de dezvoltare regională la nivel central	major	Puțin probabil	-
Neacceptarea modificărilor în cadrul legislativ și normativ al DR	moderat	probabil	-
Nesusținerea la nivel central a politicii publice de dezvoltare regională bazată pe poli de creștere	moderat	probabil	-
Economic			
Insuficiența mijloacelor financiare destinate DR	sever	aproape sigur	Promovarea la toate nivelurile a propunerii de majorare a cotei de finanțate a FNDR din BS de la 1% la 2 sau 3%; Identificarea surselor alternative de finanțare pentru proiecte regionale; Identificarea de noi parteneri de dezvoltare disponibili de a susține implementarea politicii de DR în MD
Incapacitatea de a atrage și gestiona fonduri externe	major	aproape sigur	Dezvoltarea capacităților APL, ADR și CRD de a atrage și gestiona fonduri
Bugete locale austere pentru a putea asigura cofinanțarea la implementarea proiectelor regionale	moderat	aproape sigur	Promovarea descentralizării finanțelor publice locale. Poate fi asigurată implementarea acestei prevederi prin efort comun și voință politică
Scăderea capacității de plată a populației pentru conectarea la serviciile de utilități publice create	sever	aproape sigur	Efort comun la nivel local și central de a spori gradul de ocupare a forței de muncă, ca rezultat sporirea veniturilor populației; Implementarea de politici sociale eficiente care prevăd susținerea familiilor cu venituri mici.

Operațional			
Lipsa unei viziuni clare la nivel central privind sinergia utilizării fondurilor bugetare pentru dezvoltare	moderat	probabil	Poate fi stabilită viziunea și asigurată sinergia prin efort comun interministerial și voință politică
Interes scăzut din partea APL de a înainta proiecte spre finanțare la FNDR	sever	puțin probabil	Campanii de informare eficiente în perioada APP
Interes scăzut din partea APL de a crea parteneriate intercomunitare viabile	sever	probabil	Dezvoltarea capacităților APL în cooperarea intercomunitară
Lipsa în regiune a operatorilor de servicii publice capabili de a prelua regionalizarea serviciilor în sectoarele AAC și MDS	moderat	aproape sigur	Întărirea capacităților operatorilor de servicii publice;
Conștientizarea slabă a populației de a asigura impactul rîvnit la proiecte de AAC și MDS	sever	aproape sigur	Organizarea campaniilor de conștientizare a populației în cadrul proiectelor de AAC și MDS
De mediu			
Efecte ale schimbării climei care se vor răsfrînge asupra cantității de apă potabilă din sursele de suprafață și subterane și calității acestora	major	probabil	Activități de informare și sensibilizare a populației cu privire la necesitatea utilizării rationale și economicoase a resurselor de apă
Efectele negative asupra stării mediului generate de managementul defectuos al deșeurilor solide asigurat în RDS	sever	aproape sigur	Implementarea proiectelor în domeniul MDS Campanii de conștientizare

V. IMPLEMENTAREA ȘI MONITORIZAREA INTERVENȚIILOR

5.1 Etape de implementare

SDR Sud reprezintă documentul de bază în planificarea dezvoltării regionale, care reflectă politica națională de dezvoltare regională în RDS, iar procesele de implementare a SDR Sud și SNDR sunt strâns interdependente. Ca și în cazul SNDR, implementarea SDR Sud se va desfășura în 2 etape:

- *Etapă 1.* Etapă tranzitorie spre o nouă paradigmă a dezvoltării regionale, cu un cadru temporar estimativ de 3 ani, din 2016-2018.
- *Etapă 2.* Realizarea politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova ca proces intersectorial integrat și unitar de planificare, gestionare și coordonare. Perioada de implementare a acestei etape va fi 2019-2020.

Conform SNDR la prima etapă de implementare a SDR Sud va fi organizat Apelul de Propuneri de Proiecte (în continuare APP), care marchează un pas important în implementarea practică a politicilor de dezvoltare regională în RDS. În baza rezultatelor APP va fi elaborat POR 2016-2018, care reprezintă planul de implementare a Strategiei de dezvoltare regională, prevăzut pentru o perioadă de 3 ani. POR Sud 2016-2018 va crea platforma de implementare a SDR Sud prin ciclul de programe, proiecte și activități prioritare, care se axează pe mobilizarea capacităților actorilor regionali și a grupurilor de interes pentru identificarea problemelor din regiune, crearea de parteneriate în elaborarea și implementarea proiectelor, încurajarea angajamentului de a contribui la dezvoltarea regională/locală prin utilizarea eficientă a resurselor și asigurarea durabilității acțiunilor de dezvoltare regională.

Ca document-cadru de implementare a SDR Sud 2016-2020, POR Sud va fi elaborat în baza proiectelor înaintate de autoritățile publice locale de nivelul II și I din RDS, fiind aprobat de CRD Sud. În baza POR Sud va fi elaborat, aprobat și implementat Documentul Unic de Program (în continuare DUP) pentru perioada 2016-2018. DUP este documentul de programare pe termen scurt aprobat de Guvernul Republicii Moldova, ce include programele și proiectele ce urmează a fi implementate din resursele Fondului Național de Dezvoltare Regională.

La Etapa a doua de implementare a SDR Sud măsurile și activitățile proiectate vor fi realizate conform noii paradigme a dezvoltării regionale. Urmează a fi anunțat un nou Apel de propuneri de proiecte pentru elaborarea POR 2019-2020 în baza căruia va fi elaborat și DUP pentru perioada imediat următoare.

5.2 Monitorizare și evaluare

Monitorizarea și evaluarea se realizează pentru stabilirea gradului de implementare a proiectelor regionale și corespunzător a SDR Sud 2016-2020 în întregime. M&E urmărește evaluarea obiectivelor strategice, rezultatelor obținute și impactului, de aceea pentru asigurarea unei M&E eficiente sunt necesari indicatori prestabiliți, care să permită analiza și evaluarea progresului și efectelor produse. Anume identificarea clară a mecanismului de monitorizare și evaluare a SDR Sud este o rigoare expusă de experții independenți, care au realizat "Evaluarea Intermediară a implementării SDR Sud 2010-2015" la finele anului 2015, iar stabilirea mecanismului de M&E pentru 2016-2020 ține cont de aceste cerințe.

Astfel, în perioada 2016-2020 va fi perfecționat mecanismul de monitorizare și evaluare a implementării strategiei RDS Sud, aceasta fiind una din măsurile proiectate în cadrul strategiei regionale, care se va realiza în comun cu alți actori implicați în DR.

Setul de indicatori elaborat pentru evaluarea implementării obiectivelor specifice și a măsurilor este reflectat în tabelul alăturat:

Tabelul 3. Obiective specifice, măsuri și indicatori

Obiective/Măsuri	Indicatori
OS 1. Sporirea accesului la servicii și utilități publice de calitate	
Măsura 1.1. Modernizarea, extinderea și regionalizarea serviciilor de aprovizionare cu apă și canalizare.	• Rata de conectare la servicii îmbunătățite de alimentare cu apă, % • Rata de conectare la servicii îmbunătățite de canalizare, % • Creșterea numărului de comunități conectate la serviciile regionalizate, %
Măsura 1.2. Reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și locale.	• Ponderea drumurilor regionale și locale modernizate, % • Volumul transportat de mărfuri per km de drum, tone; • Volumul transportat de pasageri per km de drum, pasageri;
Măsura 1.3. Dezvoltarea sistemelor regionale de management integrat al deșeurilor solide.	• Rata de acoperire cu servicii MDS, % • Reducerea numărului de depozite neconforme, nr. • Creșterea ratei localităților, conectate la sistemul regional de management al deșeurilor, %
Măsura 1.4. Sporirea eficienței energetice a clădirilor și spațiilor publice.	• Suprafața clădirilor și spațiilor publice eficientizate din punct de vedere energetic, mp. • Economisirea de energie în rezultatul intervenției, Gvh
OS.2 Stimularea creșterii economice echilibrate și durabile	
Măsura 2.1. Identificarea și planificarea dezvoltării centrelor urbane	• Politica publică privind dezvoltarea urbană echilibrată elaborată și aprobată; • Creșterea gradului de acoperire cu servicii AAC și MDS în orașe, %
Măsura 2.2. Planificarea dezvoltării economice și turistice a RDS	• PRS pe domeniul economie elaborat și aprobat de CRD Sud • PRS pe domeniul turism elaborat și aprobat de CRD Sud
Măsura 2.3. Dezvoltarea serviciilor și infrastructurii de suport în afaceri	• IMM la 1000 locuitori, nr.
Măsura 2.4. Crearea și dezvoltarea infrastructurii de colectare, păstrare, prelucrare și comercializare a producției agricole;	• Creșterea numărului de dotări de infrastructură agricolă, un. • Număr de parteneriate public-private create pentru dezvoltarea infrastructurii agricole derionale, nr.
Măsura 2.5. Facilitarea activităților de cercetare și inovare	• Creșterea în RDS a numărului de activități de stimulare a cercetării și inovării, %
Măsura 2.6. Modernizarea și promovarea obiectivelor cultural-turistice de importanță regional	• Obiective turistice reabilite, nr.

OS.3. Consolidarea capacității de guvernare regională	
Măsura 3.1. Dezvoltarea capacităților actorilor de dezvoltare regională	• Actori de DR cu capacități îmbunătățite, nr.
Măsura 3.2. Eficientizarea guvernării în implementarea politicilor regionale	• Sporirea interesului și a ratei de participare a membrilor CRD în procesul decisional al RDS, %
Măsura 3.3. Aplicarea sistemelor de evaluare și monitorizare a SDR	• Sistem de M&E a SDR elaborat și utilizat

În baza indicatorilor colectați, ADR Sud va raporta către Consiliul Regional de Dezvoltare Sud și MDRC despre proiectele finanțate din FNDR sau din alte surse. Rapoartele vor fi prezentate cu următoarea periodicitate:

- Rapoartele trimestriale ale ADR Sud către MDRC cu informații despre procesul de implementare a proiectelor;
- Rapoartele bianuale prezentate de ADR Sud către MDRC și CRD Sud vizând progresul în implementarea SDR Sud;
- Raport anual al ADR Sud cu privire la implementarea POR prezentat către MDRC și CRD Sud

Datele privind implementarea proiectelor regionale vor fi colectate lunar și stocate într-o bază de date a ADR Sud. În procesul de colectare a datelor vor fi atrași aplicanții proiectelor de dezvoltare regională, asociații și partenerii, uneori și beneficiarii, care vor fi implicați în sondaje de opinie și cercetări locale privind gradul de satisfacție față de serviciile noi create. Indicatorii de implementare a proiectelor și strategiei regionale vor fi cantitativi și calitativi. În dependență de volumul fondurilor incluse pentru evaluare în bugetele proiectelor, vor fi realizate studii de evaluare a impactului proiectelor, în special, la proiectele cu buget consistent a căror efecte apar după finalizarea procesului de implementare a proiectului.

Toate tipurile de rapoarte vor fi mediatizate și expuse publicului larg prin plasarea pe pagina web a ADR Sud.

Monitorizarea și evaluarea SDR Sud include și indicatori care reflectă aplicarea în implementarea politicii de dezvoltare regională a principiilor de bază printre care: transparența, abordarea bazată pe drepturile omului, egalitatea de șanse, dezvoltare durabilă, cooperare intercomunitară și intersectorială ș.a. Procesul de monitorizare și evaluare a implementării politicii de dezvoltare regională în RDS se va axa și pe identificarea bunelor practici și a experiențelor de succes, care necesită a fi promovate și aplicate pe larg în Regiunea de Dezvoltare Sud.

5.3 Angajamente de finanțare existente

Necesitățile de finanțare

Asigurarea implementării activităților stabilite în SDR Sud necesită resurse financiare substanțiale, nevoile, în acest sens, fiind mult mai mari decât fondurile publice disponibile. Strategia de Dezvoltare Regională Sud 2016-2020 prevede un număr restrâns de obiective și măsuri cu impact maxim asupra dezvoltării social-economice a regiunii. Rezultatele așteptate în cadrul măsurilor din SDR Sud vor fi atinse mai mult sau mai puțin, în dependență de volumul de resurse orientat la implementarea proiectelor regionale din fondurile naționale, capacitatea regiunii de atragere a fondurilor externe, dar și valorificarea eficientă a tuturor resurselor disponibile.

Necesitățile de finanțare pe obiective specifice și sursele de finanțare necesare vor fi estimate după identificarea și selectarea proiectelor, care vor fi incluse în Planul Operațional al Regiunii Sud. Astfel, cererea anuală de finanțare și necesitățile financiare pe obiective specifice vor fi stabilite în POR Sud.

Sursele de finanțare

Fondul National de Dezvoltare Regională (FNDR)

Conform Legii privind dezvoltarea regională în Republica Moldova din 28.12.2006, principala sursă de finanțare a programelor și proiectelor orientate spre atingerea obiectivelor de dezvoltare regională este Fondul național pentru dezvoltare regională. Fondul se formează din alocațiile anuale de la bugetul de stat, ca poziție distinctă pentru politica de dezvoltare regională, precum și din alte surse, în special din resursele oferite de partenerii externi. Cuantumul FNDR reprezintă 1% anual din veniturile aprobate ale bugetului de stat pe anul respectiv, cu excepția veniturilor cu destinație specială prevăzute de legislație. În Fond pot fi atrase și alte mijloace financiare din sectorul public și privat la nivel local, regional, național și internațional, precum și mijloacele oferite prin programele de asistență ale Uniunii Europene.

FNDR prevede mijloace pentru toate regiunile de dezvoltare. Conform Legii, repartizarea mijloacelor fondurilor pe regiuni se bazează pe principiul alocării prioritare zonelor defavorizate din regiunile de dezvoltare. În același timp, alocarea resurselor depinde de conformitatea și calitatea proiectelor prezentate de autoritățile publice locale din regiune. În perioada 2011-2015 din FNDR au fost alocate surse financiare pentru implementarea proiectelor investiționale în RDS în valoare totală de 272,4 mln lei sau circa 55 mln de lei pe an. Ținând cont de complexitatea proiectelor regionale, de nenumărate rînduri în această perioadă CRD din toate trei regiuni de dezvoltare au înaintat inițiative de modificare a legislației actuale în vederea majorării coantumului FNDR de la 1% la 3% din BS.

Alte surse publice

La finanțarea proiectelor de dezvoltare regională în corespundere cu prevederile SDR Sud pot fi orientate și alte surse publice disponibile. Pornind de la premiza, că sursele proprii ale raioanelor acoperă până la 50% din necesitățile de bază și APL-urile depind de transferurile de la bugetul de stat, bugetele UAT nu pot servi drept o sursă semnificativă de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională.

Cu toate acestea, transferurile cu destinație specială de la bugetul de stat, care reprezintă aproximativ 15% din totalul transferurilor și sunt, de obicei, orientate spre realizarea unor proiecte de construcții/investiții capitale, ar putea fi orientate spre complementarea finanțării pentru proiecte de dezvoltare regională. În condițiile în care alocările acestor transferuri în anii precedenți au fost mai puțin transparente, iar prioritățile locale au fost deseori precedate de proiecte identificate la nivel central, realizarea coordonării eficace și orientarea resurselor spre proiectele de dezvoltare regională presupune acceptarea unui anumit grad de descentralizare de către autoritățile centrale.

Adițional, autoritățile locale ar putea orienta surse din bugetele UAT spre co-finanțarea unor proiecte, în special în cadrul programelor de asistență externă unde o asemenea co-finanțare este obligatorie, cât și spre susținerea pregătirii unor proiecte prioritare prin efectuarea studiilor inițiale, angajarea unor consultanți și experți, etc.).

Asistența externă

O sursă importantă de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională poate fi asistența acordată de donatori externi, atât prin programele de cooperare cu Guvernul Republicii Moldova, cât și prin programe disponibile autorităților regionale și locale. Odată cu crearea cadrului instituțional și strategic de dezvoltare regională și implementarea în practică a politicii de dezvoltare regională, donatorii externi ar putea contribui prin alocarea asistenței în formă de suport direct bugetului în FNDR.

În perioada 2010-2016, Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ), în cooperare cu MDRC și cele trei Agenții de Dezvoltare Regională implementează proiectul „Modernizarea Serviciilor Publice Locale în Republica Moldova”, având ca scop general îmbunătățirea accesului populației la serviciile publice locale. Ariile de intervenție a proiectului includ investiții în infrastructura fizică, îmbunătățirea managementului serviciilor publice și activități de planificare și programare. Bugetul proiectului se ridică la valoarea de circa 7 mln euro.

Adițional, multe din programele și proiectele de asistență externă implementate în colaborare cu Guvernul Republicii Moldova și autoritățile centrale au o dimensiune spațială regională sau locală. Proiectele de reabilitare a infrastructurii sociale, sistemelor de apă și canalizare, drumurilor, etc. sunt implementate în multe localități și raioane. ADR-urile pot juca un rol important în efectuarea mapping-ului proiectelor de asistență externă și identificarea sectoarelor și localităților în care ar fi îndreptate fondurile externe pe viitor, conform priorităților prevăzute în Strategia de Dezvoltare Regională. Autoritățile regionale pot, de asemenea, accesa în mod direct fonduri din programele de cooperare transfrontalieră. Printre programele majore ce pot fi accesate de autoritățile și organizațiile din Republica Moldova pot fi menționate:

- **Programul Operațional Comun România-Republica Moldova ENI 2014-2020.** Programul are un buget total de 89,8 milioane de EURO și se adresează cooperării transfrontaliere între județele Botoșani, Iași, Vaslui, Galați și întregul teritoriu al Republicii Moldova. Obiectivul general al Programului este de a spori dezvoltarea economică și de a îmbunătăți calitatea vieții oamenilor din aria programului, prin investiții comune în educație, dezvoltare economică, cultură, infrastructură și sănătate, asigurând în același timp siguranța și securitatea cetățenilor din cele două țări.

- **Programul de Cooperare Teritorială Moldova – Ucraina** cu aria eligibilă: Ucraina: oblasturile Cernăuți, Odessa, Vinița și Republica Moldova: întreg teritoriul. Obiectivul general al Programului de Cooperare Teritorială Moldova-Ucraina este consolidarea contactelor transfrontaliere între localitățile publice locale, comunități și organizații ce reprezintă societatea civilă în vederea soluționării în comun a provocărilor în domeniile social și economic.

- **Programul Bazinului Mării Negre (17 mil. Euro).** Programul Operational Comun Bazinul Marii Negre (BMN) 2014-2020 este un program de cooperare teritorială europeană pentru construirea unui cadru durabil la nivel de politici de mediu coordonate în zona Bazinului Marii Negre. Romania participa la program alături de alte 9 țări: Bulgaria, Grecia, Turcia, Rusia, Ucraina, Moldova, Georgia, Armenia și Azerbaidjan.

Accesarea altor fonduri decât cele din FNDR pentru realizarea proiectelor regionale exprimă angajamentul instituțiilor și partenerilor de dezvoltare regională în rezolvarea problemelor RDS și sporirea efectelor implementării politicii de dezvoltare regională. Pentru ADR Sud este foarte important ca aceste efecte să fie cuantificate pentru a putea cumula efortul comun de dezvoltare regională și progresul înregistrat.

Anexă

Plan de Acțiuni privind implementarea Strategiei de Dezvoltare Regională Sud pentru perioada 2016-2020

Măsur	Acțiuni	Sub-acțiuni	Surse de finanțare	Termen de realizare	Instituții responsabile	Parteneri	Indicatori de progres	
1	2	3	4	5	6	7	8	
Obiectivul specific 1: SPORIREA ACCESULUI LA SERVICII ȘI UTILITĂȚI PUBLICE DE CALITATE								
1.1	Modernizarea, extinderea și regionalizarea serviciilor de aprovizionare cu apă și de canalizare	Facilitarea actualizării capitolului AAC din strategiile de dezvoltare socio-economică ale raioanelor pentru corelarea cu PRS	Crearea grupurilor de lucru raionale	FNDR	2017	APL de nivel II, ADR Sud	GIZ	Nr. grupuri de lucru constituite
			Acordarea consultanței în corelarea capitolului AAC din strategiile APL de nivel II la PRS			APL II, ADR Sud	GIZ	Nr. de raioane cu strategii AAC actualizate
			Aprobarea strategiilor raionale actualizate			APL II		Nr. strategii actualizate aprobate
		Facilitarea elaborării proiectelor în domeniul AAC în conformitate cu PRS	Dezvoltarea studiilor de fezabilitate în proiecte tehnice	FNDR, donatori externi, APL	2018	ADR Sud	GIZ, Ministerul Mediului, APL	2 studii de fezabilitate dezvoltate
		Implementarea proiectelor în domeniul AAC	Organizarea procedurilor de achiziții publice la proiectele aprobate spre finanțare	FNDR, donatori externi	2020	ADR Sud, APL	GIZ	Nr. de proceduri organizate
			Realizarea activităților de implementare a proiectelor					Nr. proiecte implementate
			Organizarea campaniilor de conștientizare în cadrul proiectelor din sectorul AAC					Nr. campanii organizate
			Monitorizarea și evaluarea					Nr. vizite de

			rezultatelor implementării proiectelor					M&E Nr. de rapoarte de M &E elaborate
		Dezvoltarea capacităților actorilor locali în prestarea serviciilor de AAC	Asistență acordată APL în organizarea cooperării intercomunitare	FNDR, donatori externi, APL	2020	ADR Sud, APL, operatorii regionali	Ministerul Mediului, GIZ	Nr. acorduri de cooperare intercomunitare semnate
			Facilitarea organizării activităților de consolidare a capacităților operatorilor regionali din domeniu AAC					Nr. de operatori regionali instruiți
		Actualizarea PRS din domeniul AAC	Actualizarea planului de acțiuni din PRS pe AAC	FNDR, donatori externi	2018	ADR Sud	MDRC	Plan de acțiuni din PRS actualizat
1.2	Reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și locale	Facilitarea elaborării proiectelor în domeniul DRL în conformitate cu PRS	Dezvoltarea proiectelor de la etapa Conceptelor de Proiecte Posibile la etapa Concepte de Proiecte Viabile cu studii de fezabilitate	FNDR, donatori externi, APL	2018	ADR Sud	GIZ, Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor, APL	2 proiecte cu studii de fezabilitate elaborate
		Implementarea proiectelor în domeniul DRL	Organizarea procedurilor de achiziții publice la proiectele aprobate spre finanțare	FNDR, donatori externi	2020	ADR Sud, APL	GIZ	Nr. de proceduri organizate
			Realizarea activităților de implementare a proiectelor					Nr. proiecte implementate
			Monitorizarea și evaluarea rezultatelor implementării proiectelor					Nr. vizite de M&E Nr. de rapoarte de M &E elaborate
		Actualizarea PRS din domeniu DRL	Actualizarea planului de acțiuni din cadrul PRS DRL	FNDR, donatori externi	2018	ADR Sud	MDRC	Plan de acțiuni din PRS actualizat
1.3	Dezvoltarea sistemelor regionale de management	Facilitarea actualizării capitolului Managementul deșeurilor solide din strategiile de dezvoltare	Crearea grupurilor de lucru raionale	FNDR	2017	APL de nivel II, ADR Sud,	GIZ	Nr. grupuri de lucru constituite
			Acordarea consultanței în corelarea capitolului			ADR Sud, APL II,	GIZ	Nr. de raioane cu strategii în

	integrat al deșeurilor solide.	socio-economică ale raioanelor pentru corelarea cu Strategia de gestionare integrată a deșeurilor solide în RDS	Managementul deșeurilor solide din strategiile APL de nivel II la strategia regională					domeniul Managementul deșeurilor solide actualizate
			Aprobarea strategiilor raionale actualizate			APL II	-	Nr. strategii actualizate aprobate
		Facilitarea elaborării proiectelor în domeniul Managementul deșeurilor solide în conformitate cu Strategia de gestionare integrată a deșeurilor solide în RDS	Elaborarea unui studiu de fezabilitate privind crearea sistemului comun de gestionare a deșeurilor în subregiunea 1	Donatori externi	2017	Ministerul Mediului, Agenția cehă pentru Dezvoltare	ADR Sud, APL	1 studiu de fezabilitate elaborat
		Implementarea proiectelor în domeniul managementul DMS	Organizarea procedurilor de achiziții publice la proiectele aprobate spre finanțare	FNDR, Fondul Ecologic național, donatori externi	2020	ADR Sud, Ministerul Mediului	Donatori externi	Nr. de proceduri organizate
			Realizarea activităților de implementare a proiectelor			ADR Sud, APL	-	Nr. proiecte implementate
			Organizarea campaniilor de conștientizare în cadrul proiectelor din sectorul DMS			Ministerul Mediului	ADR Sud	Nr. campanii organizate
			Monitorizarea și evaluarea rezultatelor implementării proiectelor			Ministerul Mediului	ADR Sud	Nr. vizite de M&E Nr. de rapoarte de M & E elaborate
			Implementarea proiectului ADR Sud ”Pentru un mediu mai curat în zona transfrontalieră”	Donatori externi	2020	ADR Sud	APL de nivel I	Volum resurselor financiare atrase Nr. de APL beneficiare
		Dezvoltarea capacităților actorilor locali în prestarea serviciilor de management al DMS	Asistență acordată APL în organizarea cooperării intercomunitare	FNDR, donatori externi, APL	2020	ADR Sud, APL,	Ministerul Mediului, GIZ	Nr. acorduri de cooperare intercomunitare semnate
			Facilitarea organizării			ADR Sud, APL,	Ministerul	Nr. de operatori

			activităților de consolidare a capacităților operatorilor regionali din domeniu			operatorii regionali	Mediului, GIZ	regionali instruiți
1.4	Sporirea eficienței energetice a clădirilor și spațiilor publice.	Facilitarea elaborării proiectelor în domeniul eficienței energetice a clădirilor publice în conformitate cu PRS	Dezvoltarea Conceptelor de Proiecte Viabile cu studii de fezabilitate	FNDR, donatori externi, APL	2017	ADR Sud	GIZ, Ministerul Economiei, APL	Cel puțin 2 proiecte cu studii de fezabilitate elaborate
		Implementarea proiectelor în domeniul eficienței energetice	Organizarea procedurilor de achiziții publice la proiectele aprobate spre finanțare	FNDR, donatori externi	2020	ADR Sud, APL	GIZ	Nr. de proceduri organizate
			Realizarea activităților de implementare a proiectelor			ADR Sud, APL	-	Nr. proiecte implementate
			Monitorizarea și evaluarea rezultatelor implementării proiectelor			ADR Sud, APL	CRD Sud	Nr. vizite de M&E Nr. de rapoarte de M & E elaborate
		Suport APL în identificarea surselor de finanțare pentru proiecte în domeniul eficienței energetice a spațiilor publice	Informarea APL despre apelurile de proiecte din fonduri naționale și internaționale în domeniul EE	FNDR	2020	ARD Sud	APL, Fondul pentru Eficiență Energetică	Nr. de proiecte depuse de APL Nr. de proiecte implementate
		Actualizarea PRS din domeniul EE	Plan de acțiuni din cadrul PRS EE actualizat	FNDR	2018	ADR Sud	MDRC	Plan de acțiuni al PRS EE actualizat
Obiectiv specific 2. STIMULAREA CREȘTERII ECONOMICE ECHILIBRATE ȘI DURABILE								
2.1	Planificarea dezvoltării economice și turistice a RDS	Elaborarea PRS în domeniul economie	Crearea grupului de lucru regional	FNDR, donatori externi	2017	ADR Sud	APL, Camerele de Comerț și Industrie, Asociații de antreprenori, Incubatoare de afaceri	Grup de lucru constituit
			Colectarea datelor			ADR Sud, grupul de	-	Nr. chestionare completate

						lucru regional		
			Elaborarea proiectului PRS			ADR Sud	-	Proiect de document elaborat
			Aprobarea PRS pe domeniul economie de către CRD Sud			CRD Sud	ADR Sud	PRS aprobat de CRD Sud
		Elaborarea PRS în domeniul turism	Crearea grupului de lucru regional	FNDR, donatori externi	2018	ADR Sud	APL, Agenția Turismului	Grup de lucru constituit
			Colectarea datelor			ADR Sud, grupul de lucru regional	-	Nr. chestionare completate
			Elaborarea proiectului PRS			ADR Sud	-	Proiect de document elaborat
			Aprobarea PRS pe domeniul turism de către CRD Sud			CRD Sud	ADR Sud	PRS aprobat de CRD Sud
2.2.	Dezvoltarea serviciilor și infrastructurii de suport în afaceri	Identificarea portofoliului de proiecte în baza PRS	Facilitarea procesului de colectare și prioritizare a ideilor de proiecte	FNDR, donatori externi	2018	ADR Sud	Ministerul Economiei, ODIMM	Nr. de idei de proiecte
			Asistarea APL în elaborarea conceptelor de proiecte prioritare				Ministerul Economiei, ODIMM	Portofoliu de proiecte elaborat
		Implementarea proiectelor în domeniul infrastructurii de suport în afaceri	Organizarea procedurilor de achiziții publice la proiectele aprobate spre finanțare	FNDR, donatori externi	2020	ADR Sud, APL	Ministerul Economiei, ODIMM	Nr. de proceduri organizate
			Realizarea activităților de implementare a proiectelor			ADR Sud, APL	-	Nr. proiecte implementate
			Monitorizarea și evaluarea rezultatelor implementării proiectelor			ADR Sud, APL	CRD Sud	Nr. vizite de M&E Nr. de rapoarte de M &E elaborate
		Suport APL în identificarea surselor de finanțare pentru proiectele elaborate cu susținerea	Informarea APL despre apelurile de proiecte din fonduri naționale și internaționale	FNDR	2020	ADR Sud	APL, Ministerul Economiei	Nr. de proiecte depuse de APL Nr. de proiecte implementate

		Agenției Cehe pentru Dezvoltare						
2.3.	Crearea și dezvoltarea infrastructurii de colectare, păstrare, prelucrare și comercializare a producției agricole;	Identificarea portofoliului de proiecte în baza PRS	Facilitarea procesului de colectare și prioritizare a ideilor de proiecte	FNDR, donatori externi	2018	ADR Sud	Ministerul Economiei, ODIMM	Nr. de idei de proiecte
			Asistarea APL în elaborarea conceptelor de proiecte prioritare			ADR Sud	Ministerul Economiei, ODIMM	Portofoliu de proiecte elaborat
		Implementarea proiectelor în domeniul infrastructurii de colectare, păstrare, prelucrare și comercializare a producției agricole	Organizarea procedurilor de achiziții publice la proiectele aprobate spre finanțare	FNDR, donatori externi	2020	ADR Sud, APL	Ministerul Economiei, ODIMM	Nr. de proceduri organizate
			Realizarea activităților de implementare a proiectelor			ADR Sud, APL	-	Nr. proiecte implementate
			Monitorizarea și evaluarea rezultatelor implementării proiectelor			ADR Sud, APL	CRD Sud	Nr. vizite de M&E Nr. de rapoarte de M &E elaborate
		Suport APL în identificarea surselor de finanțare pentru proiectele elaborate cu susținerea Agenției Cehe pentru Dezvoltare	Informarea APL despre apelurile de proiecte din fonduri naționale și internaționale	FNDR	2020	ADR Sud	APL, Ministerul Economiei	Nr. de proiecte depuse de APL Nr. de proiecte implementate
2.4.	Facilitarea activităților de cercetare și inovare	Participarea la crearea și dezvoltarea instrumentelor de investiții inovative	Implicarea ADR Sud în grupul de lucru național	FNDR	2017	MDRC	ADR Sud, Ministerul Economiei, ODIMM	Nr. propuneri furnizate pentru crearea mecanismului național
2.5.	Modernizarea și promovarea obiectivelor cultural-turistice de importanță regională	Identificarea portofoliului de proiecte în baza PRS	Facilitarea procesului de colectare și prioritizare a ideilor de proiecte	FNDR, donatori externi	2018	ADR Sud	Ministerul Economiei, ODIMM	Nr. de idei de proiecte
			Asistarea APL în elaborarea conceptelor de proiecte prioritare			ADR Sud	Ministerul Economiei, ODIMM	Portofoliu de proiecte elaborat

		Implementarea proiectelor pentru modernizarea și promovarea obiectivelor turistice	Organizarea procedurilor de achiziții publice la proiectele aprobate spre finanțare	FNDR, donatori externi	2020	ADR Sud, APL	Ministerul Economiei, ODIMM	Nr. de proceduri organizate
			Realizarea activităților de implementare a proiectelor			ADR Sud, APL	-	Nr. proiecte implementate
			Monitorizarea și evaluarea rezultatelor implementării proiectelor			ADR Sud, APL	CRD Sud	Nr. vizite de M&E Nr. de rapoarte de M &E elaborate
		Promovarea potențialului turistic al RDS	Editarea Ghidului Turistic al RDS ”Vizitați Regiunea de Dezvoltare Sud”	FNDR, donatori externi	2016	ADR Sud	-	Ghid editat
			Mediatizarea evenimentelor culturale desfășurate în RDS	FNDR	2020	ADR Sud	APL	Nr. evenimente mediatizate
Obiectivul specific III. CONSOLIDAREA CAPACITĂȚII DE GUVERNARE REGIONALĂ								
3.1	Dezvoltarea capacităților actorilor de dezvoltare regională	Creșterea nivelului competențelor actorilor dezvoltării regionale în domeniile aferente obiectivelor strategice	Organizarea atelierelor de instruire și formarea capacităților membrilor CRD Sud	FNDR, donatori externi	2020	ADR Sud	MDRC	Nr. de membri CRD instruiți
			Participarea specialiștilor ADR Sud în activități de formare profesională continuă		2020	ADR Sud	MDRC	Nr. de specialiști ADR Sud cu capacități sporite
		Consolidarea capacităților APL pentru o mai bună cooperare transfrontalieră	Facilitarea procesului de căutare și identificare a partenerilor pentru proiecte transfrontaliere	FNDR, donatori externi	2020	ADR Sud	Secretariatul Tehnic Comun pentru programele transfrontaliere	Nr. de APL care și-au identificat parteneri
			Informarea actorilor regionali privind programele de cooperare transfrontalieră		2020	ADR Sud	Secretariatul Tehnic Comun pentru programele	Nr. de actori informați Nr. de proiecte elaborate

							transfrontaliere	
3.2	Eficientizarea guvernării în implementarea politicilor regionale	Asigurarea eficienței în activitatea operațională a ADR Sud și CRD Sud	Implicarea ADR Sud și CRD Sud la perfecționarea cadrului legal și normativ în domeniul Dezvoltării Regionale	FNDR	2018	ADR Sud și CRD Sud	MDRC	Nr. de recomandări înaintate
			Asigurarea secretariatului pentru activitatea Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud		2020	ADR Sud	CRD Sud, MCDR	Nr. ședințe a CRD Sud planificate și desfășurate Nr. decizii aprobate
			Planificarea și utilizarea eficientă a surselor financiare gestionate		2020	ADR Sud	CRD Sud, MCDR	Volumul resurselor financiare valorificate eficient
			Asigurarea transparenței activității instituțiilor de dezvoltare regională		2020	ADR Sud și CRD Sud	MDRC	Nr. ieșiri în mass-media Nr vizualizări site ADR
3.3.	Aplicarea sistemelor de monitorizare și evaluare a SDR	Perfecționarea mecanismului de monitorizare și evaluare a implementării SNDR și SDR	Participarea la elaborarea Metodologiei de monitorizare și evaluare a documentelor de politici de dezvoltare regională	FNDR	2017	MDRC	-	1 metodologie aprobată în cadrul CNCDR
			Participarea la elaborarea metodologiei de calcul a indicatorilor complecși și prognozarea acestora pentru un interval de timp de până în 2020	FNDR	2016	MDRC	BNS Ministerul Economiei, Ministerul Finanțelor	1 metodologie de calcul aprobată
			Colectarea datelor pentru indicatorii obiectivelor specifice și prognozarea acestora pentru anul 2020	FNDR	2016	MDRC	BNS Ministerul Economiei MTID Ministerul Mediului	1 set de indicatori elaborat
		Raportarea asupra	Elaborarea rapoartelor	FNDR	bianual/ de	ADR	-	10 rapoarte

		implementării documentelor de politici regionale	privind implementarea SRD Sud și prezentarea către MDRC și CRD Sud		final			elaborate și prezentate
			Elaborarea raportului privind implementarea POR Sud	FNDR	2019	ADR	-	1 raport elaborat și prezentat
ACTIVITĂȚI TRANSVERSALE								
1	Organizarea Apelurilor de Propuneri de Proiecte în RDS	Organizarea Apelurilor de Propuneri de Proiecte în RDS	Informarea actorilor din RDS cu privire la APP	FNDR	2016; 2018	ADR Sud	MDRC	Nr. ședințe organizate; Nr. de actori informați
			Asistarea instituțiilor publice în elaborarea notelor conceptuale și a proiectelor			ADR Sud	APL	Nr. notelor conceptuale recepționate; Nr. de proiecte recepționate
			Analiza și evaluarea proiectelor colectate			ADR Sud,	CRD Sud	Nr. de proiecte evaluate
			Aprobarea de către CRD Sud a listei de proiecte			CRD Sud	-	Nr. de proiecte aprobate
2	Elaborarea POR Sud (pentru 2016-2018 și pentru 2018-2020/ 2021	Elaborarea POR Sud (pentru 2016-2018 și pentru 2018-2020/ 2021	Elaborarea proiectului POR Sud (pentru 2016-2018 și pentru 2018-2020)	FNDR	2016; 2018	ADR Sud	-	Proiectul de document al POR Sud elaborat pentru 2016-2018; pentru 2018-2020
			Aprobarea POR Sud de către CRD Sud (2016-2018 și 2018-2020)			ADR Sud, CRD Sud	-	Decizia CRD Sud privind aprobarea POR pentru 2016-2018; pentru 2018-2020